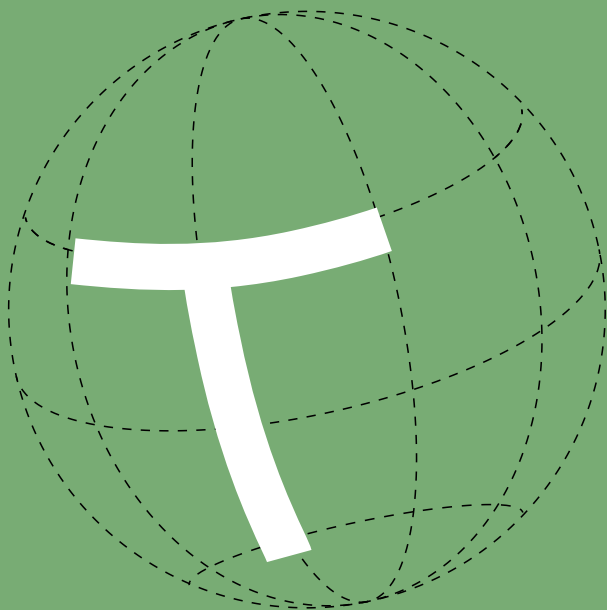

GATAZKA EGOERAN DAUDEN LURRALDEAK **3**

LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO ETA BIZITZA SAREAREN ALDEKO PROPOSAMEN FEMINISTAK

Yolanda Jubeto Ruiz, Mertxe Larrañaga Sarriegi
eta Luísa de Pinho Valle

Material hau *Gatazka egoeran dauden lurraldeak. Bizi-alternatibak eraikitzeko gakoak* izandako argitalpen digitaletik aterata da, Gernika Sarea bildumakoa.

© Jokin Alberdi, Isabel Casimiro, Teresa Cunha, Alfonso Dubois, Gonzalo Fernández, Yolanda Jubeto, Mertxe Larrañaga, María Oianguren eta Luísa de Pinho Valle, 2019

© Bakearen Aldeko Ikerketarako Elkartea Gernika Gogoratzuz, 2019
Artekalea, 1-1.º • 48300 Gernika-Lumo
Tel.: 946 25 35 58
Posta elektronikoa: info@gernikagogoratzuz.org
<http://www.gernikagogoratzuz.org>

LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIO- RAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO ETA BIZITZA SAREAREN ALDEKO PROPOSAMEN FEMINISTAK

**Yolanda Jubeto Ruiz, Mertxe Larrañaga Sarriegi
eta Luísa de Pinho Valle**

Yolanda Jubeto Ruiz Ekonomia Aplikatua I Saileko irakaslea da Euskal Herriko Unibertsitateko (UPV/EHU) Ekonomia eta Enpresa Fakultatean, eta ikertzailea da bai HEGOA Institutuan eta bai Ekonomia Alternatibo eta Solidarioaren Sareko (REAS) ekonomia feministako taldean (Ekosolfem). International Association for Feminist Economics (IAFFE) elkarteko eta Aurrekontuetan Genero-ikuspegia txertatzea aztertzen duen Europar Sareko (European Gender Budgeting Network) kidea da. *Revista de Economía Crítica* aldizkariko erredakzio-kontseiluko

kidea da. Bi urteik behingo Ekonomia Kritikoaren Jardunaldien eta Espainiako estatuko Ekonomia Feministaren Jardunaldien antolatzaile aktiboak da. Ekonomia feminista, ekonomia solidarioa eta tokiko giza garapenean espezializatuta dago.

Mertxe Larrañaga Sarriegi Ekonomian doktorea da Euskal Herriko Unibertsitatean (UPV/EHU), eta irakasle titularra Ekonomia Aplikatua I Sailean. Nazioarteko ekonomiako irakaslea da Ekonomia eta Enpresa Fakultatean. HEGOA Institutuko ikertzailea da. Ekonomia feministan eta tokiko giza garapenean espezializatuta dago, eta hainbat master ematen ditu gai horiei buruz. Bereziki lanen gaiaren inguruan ardatzu ditu bere argitalpenak. UPV/EHUko Garapena eta Nazioarteko Lankidetzaren masterraren arduraduna da gaur egun. Euskal Herriko Unibertsitateko lehen Berdintasunerako Zuzendaria izan zen.

Lúisa de Pinho Valle doktorego-ikaslea da Coimbrako Unibertsitateko Ikerketa Sozialen Zentroko «Democracia en el siglo xxi» izendako programan. Zuzenbidean lizentziatua da, Santa Urtsula Unibertsitatean (Rio de Janeiro, Brasil); eta Zuzenbide Publikoan eta Kudeaketa Publikoan espezializatu da Brasiliako Unibertsitate Zentroan (Brasilia-DF, Brasil). Gizarte eta Zuzenbide Zientzietako masterduna da, Pablo de Olavide Unibertsitatean (Sevilla, Espainia). Bere ikerketetan aztertzen eta sakontzen dituen gaietan ekofeminismoen ikuspegia hartzen du abiapuntutzat, Hegoaldeko epistemologiek bat.

Proiektu honetan aztertutako testuinguruetakoko genero-desberdintasunak aztertzea ezinbesteko osagaitzat jo da, proiektuaren formulaziotik, lurraldeetan dauden gatazkak ezagutzeko nahiz haiek ebazteko balizko bideak ezagutzeko.

Munduko desberdintasunei buruzko azterketek erakusten dute, aztertutako lurralde guztietan, askotariko diskriminazio eta indarkeriek eragindako errealitatea direla genero-desberdintasunak, eta horiek pertsonen sexuan, arrazan eta klase sozialean oinarritzen direla batik bat. Hala ere, testuinguru bakoitzaren arabera izaten dira diskriminazio horien ezaugarriak eta intentsitatea. Gainera, orain arte aztertutako munduko herrialde bakar batean ere ez da erakutsi emakumeen eta gizonen arteko ekitatezko erlaziozko ondaren gaineko sarbidean eta kontrolean, erabakietan nahiz partaidetza soziopolitikoan.

Alde horretatik, uste dugu ekarpen feministak funtsezkoak direla munduan dauden menderatze-harreman patriarkalei heldu ahal izateko. Analisisian, abiapuntuetakoko bat egitura sozioekonomikoetan emakumeei eta gizonen esleitutako rola aztertzea da, horiek lotura estua baitute feminitatearen eta maskulinitatearen eraikuntza sozialarekin nahiz hortik eratorritako botere-harremanekin. Hierarkizazio horrek baldintzatu egiten du beren bizitza-zikloan emakumeek eta gizonen egiten dituzten jardueren emandako balio soziala, eta emakumeen gaitasun potentzialak feminitatearen hartutako jardueren multzo batera mugatzeko ahalegina egin ohi du. Era berean, emakumei zenbait espazio esleitzen zaizkie jardueren horiek garatzeko, etxeko eremu pribatuan kokatuta dauden espazioak; aldiz, gizonen eremu publikoa esleitzen zaie, jardueren soziopolitikoak eta merkataritza-jardueren lotutakoak. Laburbilduz, menderakuntza patriarkalari buruzko analisi feministek kontuan izaten dituzte gizarte bateko lan-banaketa sexualaren oinarrian dauden genero-mandatuak.

Mendebaldean, azken hamarkadetan, feminismo eraldatzaileak menderakuntza patriarkal kapitalistaren egiturazko kritikan zentratu ditu bere analisiak, eta genero-harremanak kontuan izango dituen justizi-

ziaren berrikuspen bat proposatu du. Gainerako kontinenteetan, Mendebaldeak XVI. mendetik aurrera inposatutako harreman kolonialen eta haiek komunitateetako harreman patriarkaletan izandako eraginaren gaineko kritikek gauza batera bultzatu ditu mugimendu eta pentsalari feministak: beren herrien despatriarkalizazioa eta deskolonizazioa lehenasuntzat txertatzera emantzipaziorako ezinbesteko estrategia bateratu gisa.

Kapitulu honetan, gaur egungo menderatze-harremanak ulertzeko balio diguten marko analitikoetako zenbait gako aterako ditugu (feminismo dekoloniala, komunitarioa eta ekologista). Zenbait esperientzia eta analisitatik abiatzen diren begirada eta ikuspegi horien bidez, garrantzia eman nahi zaio askotariko errealitateen ezagutzaren eraikuntza kolektiboari eta egiten diren emantzipazio-proposamenei.

Marko honetan, gaitasunen ikuspegia ere txertatuko dugu; izan ere, pertsonen funtsezko askatasunaren alde egiten duen apustua herrietara ere zabal daiteke, gaitasun kolektiboen bidez, eta bizitza desiragarri baten oinarriei buruzko analisi-tresna batzuk erabiltzeko aukera ematen digu.

Sarrera labor honen ostean, kapitulu hau lau ataletan dago egituratuta. Hurrengo atalean, feminismoek aztertutako oinarritzko kontzeptuetako batzuk laburbilduko ditugu, gaur egungo menderakuntza patriarkal kapitalistaren ardatzak non dauden hobeto kokatzeko eta hark ezkututzen dituen giza bizitzako zenbait gako agerian jartzeko. Gizarte-errealitatearen kontakizun kapitalista patriarkal eta kolonialak unibertsal bihurtu nahi ditu mundua ulertzeko moduak. Alabaina, kontakizun hori partziala da, estereotipatua, eta ez ditu errealitate guztiak hartzen; batzuetan, pentsamendu feministak agerian jarri duen bezala, ezta mendebaldeko errealitateak ere.

Ondoren, hirugarren atalean, zein menderatze-harreman patriarkal, kolonial eta kapitalistatan bizi garen ulertzeko balio diguten analisi-markoak laburbilduko ditugu. Horri lotuta, teoria dekolonialen, komunitarioen eta ekofeministen zenbait gako aipatuko ditugu. Horiek guztiak puntu komun asko dituzte, eta harreman kapitalisten gaineko ikuspegi oso kritikoa dute. Era berean, gaitasunen ikuspegiarekin gurutzatzen baditugu, errealitate poliedriko baten analisisa aberasteko aukera ematen digute.

Hurrengo atala emakume askoren bizitzetan funtsezkoa den eta haien eskubideak gauzatzea eta haien gaitasunak garatzea baldintzatzen duen eremu batean zentratzen da. Gizarte patriarkal baten muturreko ondorioen adierazpena da, eta presaz aurre egin behar

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

zaio gizarte guztietan. Emakumeen aurkako biolentzia matxistei buruz ari gara, eta haren adierazpen muturrekoenari femi(ni)zidio esaten zaio.

Gero, bosgarren atalean, erresistentziako eta menderatze-harreman horiek gainditzeko zenbait estrategia aipatuko ditugu, “beren eskubideen defentsan indartutako emakumeen mugimenduak” esan izan zaien bidez, edo ahalduntze indibidual eta kolektiboaren bidez. Hori guztia, kontuan izanda bizitzako baldintza materialetan dauden aldaketak ez ezik aldaketa sinbolikoak eta emozionalak ere funtsezkoak direla gizarte-eraldaketarako proposamenetan. Horregatik da beharrezkoa birbanaketa eta aitortza helburu duten strategiak ere txertatzea.

Amaitzeko, atal labur bat ere sartuko dugu: iruzkindutako baliabide bibliografikoen eta telematikoen sorta bat, testuan aipatutako kontzeptuetan, teorietan, politketan eta jardunbideetan sakontzen lagutzeko.

PENTSAMENDU FEMINISTAREN OINARRIZKO KONTZEPTUAK

Generoaren kontzeptuarekin hasiko gara. Bere garaian, iraultza semantiko moduko bat eragin zuen, eta gizonen eta emakumeen arteko ezberdintasunen eraikuntza sozialari buruz aritzeko erabiltzen da. Beste era batera esanda, honetarako balio du: «Gizonen eta emakumeen arteko ezberdintasun errealean edo sumatutakoen oinarriaren gainean kultura batek eraikitako patroikognitiboak buruz aritzeko. Fenomeno ez-biologikoen eta gorputz-bereizkuntzako esperientzia baten arteko konexio metaforikoa da generoa» (Nelson, 1996).

Genero-harremanak dualismo hierarkiko baten erakusle dira: maskulinotzat hartzen den guztiari balio handiagoa ematen zaio, eta femininotzat hartzen denari, txikiagoa. Kategorizazio hori oso errotuta eta zabalduta dago gure gizartearen pentsatzeko moduetan, eta sexismoa eta femininotzat hartutako horren aurkako sexu-diskriminazioa elikatzen dituen iruditeria bati bide ematen dio. Alabaina, kontuan hartu behar dugu hau ere: «Generoa modu ezberdinean bizi da toki, gorputz eta kokapen ezberdinetan» (Harcourt, 2011), eta gizarteak eboluzionatu eta aldatu ahala, aldaketak izaten dituen eraikuntza moldakorra da.

Kontzeptu horren aldaketarako ahala ezin da ukatu; izan ere, genero-harremanak biologikoki zehaztuak izan beharrean sozialki eraikiak direla ulertzeak haien eraldaketarako aukera eragiten du. Era berean, generoaren eduki erlazionalak ez du emakumeen sinonimo-

tzat erabiltzeko aukerarik ematen, ikuspegi horrek ez lituzkeelako kontuan hartuko gizonak gizarte-eragiletzat, ez eta bi kategoriek (gizonenak eta emakumeenak) elkarri eragiteko eta bata bestearen araberera eraikitzeko duten modua ere.

Interdependentzia da funtsezko beste kontzeptuetako bat. Abiapuntzat hartuko dugu gizakiok, izatez, jaio garen eta bizi garen kolektibo sozialarekiko mendekoak garela. Beraz, elkarren mendeko izakiak gara, baina lotura hori minimizatu eta batzuetan baztertu egin dute teoria ekonomikoek, indibidualismo metodologikoan oinarritu baitira eta bereizi egin baitituzte pertsonak beren ingurune sozialetik. Hala, ez dute kontuan hartu gure portaeraren zati oso garrantzitsu bat eraikuntza soziala dela, eta, beraz, ezinbestekoa dela zein testuingurutan garatzen garen ezagutzeari, bai joko-arau sozialak aztertzeke eta bai aztertzeke ere zer arauk duten eragina hala akordio sozialetan eta gatazketan nola askotariko interesetan (horietako batzuk ikusteko erraza-koak dira eta beste batzuk sotilagoak edo ezkutukoagoak).

Alabaina, ez gara elkarren mendekoak arlo sozialean bakarrik, baizik eta bizitza naturaren mende ere badago, eta hala egon izan da beti (Carrasco, 2017). Bizitzari eustekak gure gizarteek naturarekin duten interdependentzia-harreman hori mantentzea esan nahi du. Beraz, izaki erabat *ekomendekoak* gara, gure bizitzako jarduera guztietarako erabiltzen ditugun ondasun eta baliabide guztiak naturatik ateratzen direlako, gu ere parte garen naturatik. Natura gara. Eta horrek esan nahi du onartu egin behar dugula mugak dituen ingurune biofisiko baten parte garela. Laburbilduz, naturan eta naturatik bizi gara, eta espezie gisa irautea nahi badugu, zaindu egin behar dugu.

Gainera, gure gorputzean bizi gara, zahartu eta gaixotu egiten den eta zaindu egin behar den gorputz batean. Alde horretatik, *zaintza-lanek* gure bizitza-zikloan duten rolaren analisiaren premia asko azpimarratu izan du ekonomia feministak, batik bat ordaindu gabeko lanena, baina ez horiena bakarrik. Lan horiek gure bizitza-kalitatean duten garrantziari buruzko gogoeta egin du. Hala, gaur egungo sistema ekonomikoaren oinarrian dauden bi zutabeak natura eta etxeko lana nahiz zaintza-lana direla defendatzen du, horiek gabe sistema amildu egingo litzatekeelako.

Ekonomia feministak ikusi du etxeko lanak eta zaintza-lanak normalean emakumeei esleitzen zaizkiela, naturalizatu egiten dela harreman hori eta balioa kentzen zaiola komunitateen erreproduktzio sozialerako egiten duten ekarpenari. Lan horiek ordaindutakoak direnean, emakume etorkinen edo arrazializatuen kontratazioa dago «zaintzaren kate globalak» esaten zaionaren jatorrian. Gaur egungo globaliza-

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

zioaren beste adierazpen bat dela jo daiteke, kasu horretan, zaintzarena, azterketa ekonomikoetan sistematikoki alde batera utzi izan dena. Emakumeek egiten dituzte kate-begi lanak, batik bat pobretutako herrialdeetatik etorritako emakumeek. Emakume horiek Iparaldeko familiak zaintzera eta artatzera etortzen dira, askotan, beren seme-alabak beste emakume batzuen zaintzapean utzita; batzuetan, familiako emakumeen zaintzapean uzten dituzte, eta, beste batzuetan, modu prekarioan kontratatutako emakumeen zaintzapean, emakume horiek ere lanerako aukera bila lekualdatu ostean (Orozco, 2010).

Zaintzaren kate global horien sorreran bi krisik izan dute eragina: alde batetik, pobretutako herrialdeetako gizarte-erreprodukzioko krisiek, migratzera behartzen baitituzte gizon-emakume asko, baldintza material hobegotan bizi ahal izateko; bestetik, zenbait Hego eta Ipar globaletako zaintza-krisiak deiturikoez —izan ere, Hego bakoitzean Ipar bat dago, eta Ipar bakoitzean Hego bat, eta elkarrekin erlazionatzen dira botere hegemoniko garaikidearen egituretan—.

Hori bai, Hego globalean fenomeno horrek ez du loturarik nazioarteko migrazioekin, baizik eta barne-migrazioen ziklo jarraituekin du zerikusia, eta horiek oso arrazializatuak izan ohi dira. Garrantzitsua da argitzea *Hego eta Ipar globalei* buruzko analisi politiko eta sozioekonomiko kreatibo bat egin behar dugula, marrazki kartografikoak ez datozelako bat munduko errealitateekin. Hau da, hegoak eta iparrak elkarrekin erlazionatzen dira botere-dinamiketan; eta aipatutako hego horietan beste ezagutza batzuk jorratzen dira, giza bazterkeria eta sufrimendutik nahiz sexismoaren, arrazakeriaren, kolonialismoen eta kapitalismoaren aurkako erresistentziatik abiatuta.

Hainbat desberdintasun (etnizitatea, klase soziala, sexu-orientazioa, dibertsitate funtzionala, adina, landa/hiri-eremua, eta abar) bizi dituzten askotariko emakumeen esperientzietatik eta gogoetetatik sortutako beste kontzeptu garrantzitsu bat *interseksionalitatea* da (Davis, 2005). Emakumeen Eskubideen eta Garapenaren aldeko Elkartearentzat (AWID ingelesez) kontzeptu hori genero-justiziarako eta justizia ekonomikorako tresna analitiko da; izan ere, «generoa beste identitate batzuekin nola gurutzatzen den eta gurutzaketa horiek zapalkuntza- eta pribilegio-esperientzia bakunak sortzen nola laguntzen duten aztertze, ulertze eta erantzuteko balio du» (AWID, 2004). Interseksionalitatea identitate sinpleko politiken alternatiba bat da, talde barruko ezberdintasunen eta gizarte-kategorien arteko erlazioen berri ematen duena. Era berean, diskriminazio asko jasaten dituzten subjektuen bazterketa-jardunbideak bistaratzeko eta salatze tresna politikoa da, subjektu horiek, norma-

lean, bazterrean uzten baitira eta pasibotzat, biktimatzat eta gabeziaz betetakotzat hartzen baitira (Gandarias, 2016).

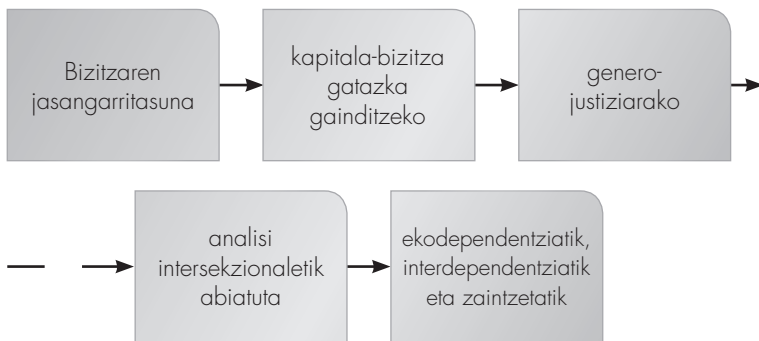
Ekonomia feministak egindako proposamenei dagokienez, analisi sozioekonomikoaren erdigunean *bizitzaren jasangarritasuna* jarri izana nabarmentzen da, eta bizitzaren erreprodukzio zabalduaren prozesua esan nahi da horrekin, hau da, baliabide materialak nahiz zaintza- eta afektu-testuinguruak eta harremanak behar dituen (Picchio, 2001). Bizitzaren jasangarritasuna bilatzeak erreprodukzioa, produkzioa eta trukeak antolatzea esan nahi du, bizitzeko modu guztiak ahalik eta baldintzarik onenetan bizitzen jarraitzeko aukera izan dezaten, justizian eta berdintasunean. Prozesu horretan, giza beharrak asetzea sartzen da, behar materialak nahiz afektiboak, sozialki eta ingurumenari dagokionez jasangarria den ingurune batean, eta, horretarako, beharrezkoa da giza harremanen kalitatea nahiz hurrengo belaunaldiei planeta nola utziko diegun kontuan hartzea. Bizitzaren jasangarritasunaren nozioa kapital-metaketaren eta amaierarik gabeko irabazien antitesi moduan erabiltzen da, eta giza bizitzari aipamena egiten dion arren, bizitza-modu guztiei aplikatu dakieke. Bizitzaren jasangarritasuna analisi ekonomikoaren erdigunean jartzeak merkatu kapitalisten eta kapitalaren metaketaren ardatza desbideratzea esan nahi du, tradizionalki horiek egon baitira egitura sozioekonomikoari buruzko analisisen epizentroan.

Kapitalaren metaketak eta bizitzaren jasangarritasunak logika kontrajarririk dituzte, erritmo eta eskaera ezberdinak; elkarrekin uztartu ezin diren helburuak dira; aurrenaren alde egiten bada, bigarrena haren mende eta haren zerbitzura geratzen da. Hala, Marxen kapitala/lan gatazkatik abiatuta, feminismoak *kapitala/bizitza gatazka* planteatzen du. Bizitzari eusteak kapitala/bizitza gatazka gainditzea eskatzen du, hau da, kapital-metaketaren helburuaren ordez, bizitzaren zentralitatea jartzea helburutzat. Pertsonen eremu jakinean, helburutzat bizitzaren jasangarritasuna jartzeak guztiok bizitza duina eta gogobetegarria garatzeko aukera izatea esan nahi du, bizi-baldintza onak izatea, bizitza ona izatea pertsonen eta parte garen naturaren arteko harmonian, hau da, andetar tradizioan *bizitze ona* esaten zaiona izatea. Bizitze onaren eraikuntzaren oinarrian, kulturartekotasuna eta harreman partekatua eta horizontalak errespetatzen dituzten bizikidetzakomunitariorako balioak daude. Era berean, bizitze onak aurre egiten die eredu kapitalistak bizitza antolatzerakoan eragiten dituen eragin negatiboak; izan ere, besteak beste, baliabide naturalen esplotazioan, espoliazioan eta giza gorputzen eta giza gorputzak ez direnen menderakuntzan oinarritzen den kontsumoa bultzatzen du hark. Horren ordez, gizakien eta natu-

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

raren artean erlazio harmoniatsu eta orekatuak proposatzen ditu. Gainera, Latinoamerikako indigenen antzinatiko filosofiak eta ezagutzak ez diote jarraitzen arrazoimen instrumental modernoaren logikari, eta ez dute horrekin loturarik ere. Sentitzea, pentsatzea, ekitea, ekoiztea, esperimentatzea, bizitzea... mundu fisikoan dago ulertuta, egunerokotasun komunitarioan esperimentatzen diren kontuetan, eta existentziaren beste munduekin erlazionatzen da, hau da, bizitza-sarea osatzen dutenekin. Pentsamendu feministaren zenbait gakoek laburbildu gisa, ikusi 1. irudia.

1. IRUDIA. EKONOMIA FEMINISTAREN ZENBAIT GAKO

Iturria: Lanketa propioa.

MENDERATZE-HARREMANAK ULERTZEKO ESPARRU ANALITIKOAK¹

Feminismo dekoloniala legatu kolonial patriarkal kapitalistaren aurrean

Feminista postkolonial, dekolonial eta mugetakoen ekarpenak inspiratzaileak dira gaur egungo eredu kolonial kapitalistaren haus-turaren alde egiten duten apustuan. Bizitzaren baldintza material eta sinbolikoei buruz egiten dituzten analisisen abiapuntuan kontakizun historikoei buruzko irakurketa propioak daude —diziplinarteko

1. Atal honetan, Hegoa Institutuan argitaratutako zenbait lan erabili dira erreferentziatzat (Jubeto eta Larrañaga, 2014; eta Larrañaga eta Jubeto, 2011).

zentzu zabal eta osoan—, bai eta beren bizipen propioekiko alde-raketa ere. Horietan, genero-harremanak arrazarekin, klasearekin, etniarekin eta sexu-orientazioarekin gurutzatzen dira, bizi dituzten menderatze-sistemen konfigurazioko beste oinarritzko ardatz batzuekin batera; askotan, sistema arrazistak izaten dira, eta oso hierarkizatuak.

Liliana Suárez Navaz eta Rosalva Aída Hernández Castillo parafraseatuz, esan daiteke *feminismo postkoloniala* menderatze-herentziak eztabaidatuko dituen espazio politiko bat sortzeko premiatik sortu dela, eta bestelako erresistentzia posibleen kartografiak irudikatu nahi dituela. Feminista haien nahia da «komunikazio-zubiak eraikitzea literatura feminista akademikoan behar adina ordezkatuta egon ez diren tradizio feministen artean, Estatu Batuetako eta Europako ekoizpen teorikoaren hegemonia egon baita literaturan. Ekarpen horiek eztabaidatu egiten dituzte ikuspegi feminista etnozentrikoak, generoaren eta arrazaren arteko artikulazioa ez baitute kontuan hartu izan, ez eta identitate kulturalen eta genero-identitateen artekoa ere, eta arrazakeriaren, inperialismoaren eta jardunbide eta ideologia patriarkalen arteko lotura estua ere ez» (Suárez eta Hernández, 2004).

Iparraldeko pentsamenduak, bai eta feminismo liberalak ere, Hegoaldeko emakumeei buruz duen ikuspegi desitxuratua nabarmentzen da haien kritiken artean. Esate baterako, Mohanty (1987) honako hau esaten du: «"Hirugarren munduko emakume" konposatu eta berezi bat ekoiztera mugatu izan da Mendebaldeko feminismoa; irudi hori modu arbitrarioan eraikita dagoela dirudi, baina, hala eta guztiz ere, Mendebaldeko diskurtso humanistaren sinadura baimentzailea darma». Era berean, Mendebaldeko mundu akademikoak «Hirugarren Munduko» emakumearen estereotipo bat sortu du, eta desberdintzen ez den «bestea» da harentzat, aldi berean bere generoak eta azpigarapenak zapaltzen duena. *Establishment* akademikoaren mendebaldeko hegemonia lotuta dago mendeko emakumeen ahotsa entzutea eragozten duten praxi ekonomiko eta ideologikoekin (Spivak, 2006). *Can the subaltern speak?* galderari erantzutean, Gayatri Spivakek argitzen du ez dela posible mendean jarritako kontzientziaren ahotsa berreskuratzea —izan ere, askotan, memoriak menderakuntza erregistratzea esan nahi dute—, eta, gainera, mendean jarritako pertsonaren diskurtso propio hori ere ez dela baliozkotzat jotzen ikerketaren/ezagutzaren askotariko espazioetan.

Mendebaldeko hegemonia hori ulertzeko, Anibal Quijanok (2000) aztertu bezala, kontuan izan behar dugu Amerika mundu-bokazioa zuen botere-patroi berri bateko lehen espazio/denbora gisa eraikia izan

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

zela. Modernitatearen lehen *id*-entitatea bi zutaberen gainean zabaldu zen munduan: arrazaren eraikuntza mentalaren eta kapitalismoaren ortziaren gainean (Valle, 2017). Enrique Dusselek (1993) garatutako ikuspegi teorikoaren arabera, 1492. urtea izan zen modernitatea jaino zen unea: urte hartan, bestea *aurkitu* ez, baizik eta *ezkutatu* edo *estali* egin zen, European eraikitakoaren proiektzioa eginez. Emakumeen gorputzen eta bizitzen aurkako erasoa erreproduzitu egin zen Ameriketako «konkistatutako» lurraldeetan, indarkeria gordineko esperientzietatik hasi eta izaera erotikoa, pedagogikoa, kulturala eta ekonomikoa eraldaketa praktikoetara.

Hamarkadetan Europako egileek (edo metropolian hezitako Europako kolonietako ondorengoei) eta Ipar Amerikako egileek garapen-prozesuei buruz egindako analisi askok ezaugarri bat zuten: Hegoaldeko herrialdeak «azpiko izatetzat» hartzen zituztela, hau da, haien ikuspegia zen Iparraldearen «aurrerapen» eta «garapen» bide berbera egin behar zutela, pauso eta prozesu berberak egin behar zituztela. Gizarte-mugimenduek, nazioarteko garapen-erakundeek nahiz unibertsitateek ikuspegi hori duela hamarkada batzuetatik kritikatu izan duten arren, oraindik ere sentitzen da Iparraldeak garatutako ezagutza hobea dela —garai kolonialeko pentsamendu-patroiak islatuz—, eta «besteei» buruz egiten dituzten balorazioetan ere gauzatzen da hori. Horregatik, Hegoalde globaleko gero eta egile gehiagok aipatzen dute «*boterearen kolonialitate*», hau da, «konkistaz» geroztik ezarritako botere-eredu hegemoniko globala. Arraza eta egitekoak, espazioa eta jendea artikulatzen ditu hark, kapitalaren beharrak kontuan hartuta eta Europako zuriaren mesederako (Quijano, 1992). Kritika horrek kolonietan mende luzez nagusi izandako arrazakeriarekin lotzen du ekoizpen-modu kapitalista. Iraun egin du estatu independenteen barruko elite menderatzaileetan, eta gainerako geruza sozialetara zabaldu da, gizarte-ehuna blaitzen duen pentsamendu hegemonikoa izateagatik.

Halako gogoetek elikatzen dute pentsamendu postkoloniala eta dekoloniala, eta herrien konkistatzaile europarrek munduko beste kontinenteetan egindako inbasioen ostean sortutako menderatze-harremanak salatzen ditu. Konkista horietan, menderatze-harreman sozialak joan ziren eratzen, eta Anibal Quijanoren esanetan, horiek pixkanaka bide eman zioten «hierarkiei, tokiei eta rol sozialei lotutako identitateen sorrerari, haien osagarri gisa, eta, ondorioz, inposatzen zen menderatze kolonialaren patroiori. [...] Arraza eta *arraz-identitatea* herritarren oinarritzko sailkapen sozialerako tresnatzat ezarri ziren», eta konkistek inposatutako menderatze-harremani zilegitasuna emateko balio izan zuten.

Amerikaren kolonizaziotik eta gainerako kontinenteetan izandako zabalkundetik abiatuta, *ezagutzaren ikuspegi eurozentrikoa* eratu zen, eta harekin, arrazaren ideia eraiki zen europarren eta ez-europarren arteko menderatze-harreman kolonial horien naturalizazio gisa. Eraikuntza teoriko horien bidez, menderatzaileen eta menderatuen arteko nagusitasun- eta gutxiagotasun-harremanen ideia eta praktika zaharrak legitimatzeko ahalegina egin zen. Askotariko kulturen arteko giza harremanen ikuspegi hierarkizatu horrek lotura sendoa du beste menderatze-tresna zaharrago batekin: sexuen artekoarekin edo generoarekin (Quijano, 2000). Ikusmolde horretan, modernitatea eta arrazionaltasun modernoa esperientzia eta produktu europartzat bakarrik hartu ziren; Europaren (mendebaldekoa) eta munduko gainerakoen arteko subjektuarterko harremanak eta harreman kulturalak kategoría-sorta berri batean kodetu ziren: Ekialdea/Mendebaldea, primitiboa/zibilizatua, mistikoa/zientifikoa, irrazionala/arrazionala, tradizionala/moderno. «Kategoria berriak» esaten dugu menderatze-harremanetan zaharrena —patriarkala— ez baitu alde batera uzten Quijanok (2009), eta esaten du arrazaren ideiarekin eraikuntza mentala funtsezkoa izan zela munduko botere kapitalista-kolonial-eurozentrikoaren patroia osatzeko. Era berean, iruditzen zaio menderatze patriarkala asko larriagotu zela pertsonen arrazializazio hierarkikoa hasi zenetik. Horrez gain, nabarmentzen du gizon oro emakumea baino gehiago dela dioen ideologiaren konfigurazioa aldatu egin zela harreman sozialen gauzatzearekin, eta «gehiago» den arrazako emakume oro, definizioz, «gutxiago» den arrazako gizon oro baino gehiago dela boterearen kolonialitateetik (Valle, 2017).

Horri lotuta, garrantzitsua da nabarmentzea boterearen kolonialitate ez dela indar homogeen bat, mendeko talde zapaldu eta esploratu guztiek ez dutela modu berean jasan mundu moderno osoan azken bost mendeetan (Walsh, 2007). Catherine Walshek nabarmentzen du Ekuadorko erresistentzia-talde indigenen eta afro-ekuatortarren artean, esate baterako, ezberdintasun etnikoek eta arrazialek, tokiko historia konplexuen barruan, argi eta garbi mugatzen dutela harreman soziopolitikoetan dagoen boterearen kolonialitate-patroia. Eta hori gertatzen da kolonialitatea (kolonialismo modernotik azaleratu zen botere-patroi gisa ulertuta) ez zelako mugatu kolonizatuaren eta kolonizatzailearen arteko botere-harreman formaletara (edo herrien/nazioen eta inperioen/Estatuen artekora), baizik eta botere-forma guztien artean eta forma guztien barruan ere badu eragina, bai eta munduko merkatu kapitalista garaikideak lanaren, ezagutzaren, izatearen eta autoritatearen ikusmoldeko emandako eta garatutako eta elkarren ar-

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

tean egituratutako eraikuntza sozio-politiko-ekonomiko-kulturalean ere (Maldonado-Torres, 2007).

Emakume *afroamerikar feministek*, berriz, xx. mendeko 60ko eta 70eko hamarkadetatik aurrera Estatu Batuen zabaltzen ari zen feminismo liberala aztertzean, *pentsamendu kolonialaren eragin arrazistei* buruzko analisi propioak egiten dituzte. Emakume horiek ez ziren identifikatuta sentitzen Ipar Amerikako emakume zuri burgesen (beren bizimoduarekin asebeteta ez zeudenen) feminismoarekin; izan ere, azken horiek, beren idatzietan, ez zituzten salatzen emakume estatubatuar beltzek jasaten zituzten askotariko zapalkuntzak, eta, aitzitik, analisi global homogenizatzailea izan nahi zuena egiten zuten, beste errealitate eta arazo batzuk bazterrean utzita. Gogoeta horiek bultzatuta, defendatzen hasi ziren genero-zapalkuntzaren barruan emakume guztiak ezin zirela berdindu, emakumeen kolektibo jakin batzuen aurkako zapalkuntza espezifikoak zeudelako, haiekin batera aztertu beharrekoak. Hala, 80ko hamarkadaren hasieran, bai Angela Davisek (2005), eta bai bell hooksek,² beste zenbait egileen artean, uko egin zieten bi ideari: arazo guztien erroa patriarkatua zela zioelako ideari eta zapalkuntza sexista errotik mozteak ezinbestean zapalkuntza mota guztien desagertzea ekarriko zuelako ideari. Bien ustez, patriarkatuari buruz hitz egiteak eta arrazakeriari buruz ez hitz egiteak esplotatzaile eta zapaltzaile gisa aritzen jarraitzeko aukera ematen die feminista zuriei. *Sexismoak, arrazakeriak eta klase-esplotazioak* elkarrekin lotutako menderatze-sistemak osatzen dituzte; arrazaren, sexuaren eta klasearen «paradigmak» zehazten du identitate femeninoaren estatusa, ez sexuak bakarrik.

Afroamerikarrekin batera beste jatorri etniko batzuetako emakumeak daude, mestizoak, txikanak eta latinoak, oro har, eta haientzat ere presazkoa da «mugetatiko eta mugek zeharkatutako feminismoak» egitea, zuriak, burgesak, heterosexualak eta hirikoak ez diren emakumeek aurre egin beharreko menderakuntza-harremanen osagai diren intersektzio konplexuengatik. *Mugetako feminismo* horiek, genero-harremanekin batera, klase-harremanak, arrazakeria, lesbofobia, kolonizazioaren eraginak, deskolonizazioa, nazioz haraindiko migrazioak eta beste hainbat gai ere aztertzen dituzte.

Maria Lugonesek gogoratzen du modernitatean hasitako eraldaketa zibilizatorioak memoriaren kolonizazioa eragin zuela, eta ondorioz, pertsonak beren buruari buruz zuten ideiarena; subjektuarteko harremana-

2. Gloria Watkinsek izengoiti hori erabili zuen eta *Aint I a Woman?* idatzi zuen 1983an, Sejourney Truth abolizionistak 1851n Ohion emandako diskurtso batean inspiratuta.

rena; mundu espiritualarekiko harremanarena; lurrarekiko harremanarena; errealitatearen ikusmoldearena; eta erakunde sozial, ekologiko eta kosmologikoena. Hala, generoa dekolonizatzeak zapalkuntza *versus* erresistentzia harreman historikoa ulertzea esan nahi du, bai eta jakitearen eta izatearen arrazializazioaren aurkako jardunbideak, kolonialismoak, heterosexualitatea, patriarkatua eta kapitalismoa ulertzea ere, esperientzia soziala eraldatzeko helburuarekin (Lugones, 2014). Lugonesek esaten du genero-kolonialitateari ezin zaiola bakarrik aurre egin, baizik eta barrutik egin behar zaiola aurre, munduko bizitzeko modu partekatua ulertuz, eta, hala, berriz ere kide izateko aukera emateko.

Korronte feminista horietako egile askoren zeregin deskolonizatzaileak ez du Mendebaldean ekoiztako ezagutza bakarrik hartzen, «baizik eta baita haietako batzuk kide diren mugimendu politikoaren barrena ere, horiek ere kolonizatzailearen irudikapenak eta bazterketak erreproduzitzeko joera izan baitute» (Suárez eta Hernández, 2004). Beraz, *barne-kolonizazioa* salatzen dute, hau da, kultura batek beste batekiko duen nagusitasuna; arrazionaltasun batek, instituzionalitate batek, eta oro har sistema sozial batek beste arrazionaltasun batzuen gainean eta bizitza soziala erreproduzitzeko beste sistemen gainean duen gailentasuna.

Agenda feministan diskurtso hertsia batzuk zabaldu beharra sartzea izan zen «koloreko emakumeen feminismoaren» lorpenetako bat: «bereizkuntza-ardatz batzuek —klaseak eta generoak, esate baterako— gaine-rako bereizkuntza-ardatzekin alderatuta zuten lehentasunari buruzko diskurtsoak», hain zuzen (Quiroz, 2011). Alde horretatik, muga-identitateei buruzko beren gogoetekinek, kolonialismoari buruzko pentsamoldea aldatzeko proposamenak (ez dadin hartu etapa historikotzat, baizik eta ezagutza mota ezberdinen arteko botere-harremantzat) eta gure feminismoak dibertsitatearen aitortzatik abiatuta berriz planteatzeko deiak (kontuan hartuz ezberdintasun batzuk emakumeek emakumeen aurrean izandako menderatze-harremanen emaitza izan direla eta direla oraindik), feminismoa aberastu dute, baina ez hori bakarrik, analisi sozialak eta gizarte-eraldaketarako aukerak ere aberastu dituzte. Arraza-, sexu- eta gizarte-ezberdintasunak esparru politikoaren eta ideologikoaren barruan kontzeptualizatu behar dira, ez kontzientzia indibidualarenean bakarrik.

■ Feminismo komunitario/indigenaren irakaspenak

Mendebaldean ere asko dugu ikasteko munduko jatorrizko herrien eta Hego ez-inperialetako herrien feminismoek emandako irakaspenetatik. Hego ez-inperialetako herriak esaten zaie aldi berean beste Ipar eta

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

Hego batzuekin batera existitzen direnei, non kolonialitateak eta kolonialismoak iraun egiten duten, baina ez diren guztia. Hala, berdin dio zer izen erabiltzen den munduko hegoetan emakume asko eta askoren borrokak eta erresistentzia-praktikak izendatzeko (feminismo popularra, feminismo indigena nahiz feminismo komunitarioa): zapalkuntza mota guztiek aurrera egitea saihesteko erresistentzia egiten duten gorputzak dira guztiak, eta ezinbestean kolonialismoaren eta kapitalismoaren aurkakoak dira. Beraz, beren gorputzetatik hitz egiten dute erresistentziei eta borrokei buruz, handik aritzen dira, beren bizitza-historietatik; plura-lean hitz egiten dute, bai eta ondo kokatuta ere, barruan hartzen dutelako emakumeen, trabestien, indigenen, transen, pobreen, nekazarien, mestizoen eta abarren aurkako zapalkuntza-egitura osatzen duen katramila.

Emakume indigena askok beren izate femeninotik aztertzen dituzte arrazakeriaren, lan-esplotazioaren, bazterketaren eta jasaten duten indarkeriaren historikotasuna, beren herrien unibertso sinbolikoari aurre egiten ausartu gabe. Izan ere, gertaera traumatikoei eta etengabeko indarkeriei aurre egin behar izan diete bizitzan: erasotako etxeak; legez kanpo atxilotutako senideak; soldadu-taldeek eta paramilitarrek bortxatutako emakumeak; herritarrek aukeratuta kargu politikoak onartzen dituzten emakumeei agintari tradizionalak egindako erasoak; basoak botatzen dituztenek ekologista komunitarioei egindako mehatxuak; lurren inbasioak; lesbianen aurkako lintxamenduak; eskoletako, ospitaleetako eta espetxeetako diskriminazioak; eta abar. Emakumeen giza eskubideen aldeko aktibista diren feminista indigenei askotan ez zaie denborarik geratzen beren kulturaren emakumeen eta gizonen arteko desberdintasuna zeinen egiturazkoa den hausnartzeko.

Alabaina, badira hainbat herritan gogoeta garrantzitsuak egin izan dituzte feministak ere: nagusitasun maskulinoa nondik pentsatzen den eta horren bidez emakumeak botere politikotik eta ekonomikotik nola baztertzen diren hausnartu dute. «Zenbait “barrutara” itzularazten dira emakumeak, funtzio sozial gisa esleitu izan zaiena betetzera: etxe barrura, etxeko langile izateko eta ahaidetasunaren sare afektiboak sostengatzeko; eta komunitate barrura, non kulturaren defendatzaile izateko rola esleitzen zaien, eta, beraz, kanpoko munduarekin harremana izatea ukatzen zaien» (Gargallo, 2016).

«Eta testuinguru horretan taxutzen dira eta elkarri lagun egiten diote askotariko feminismoek bazterretatik, eta izen ezberdinak badiutuzte ere, gorputz kolektibo aktibo baten barruan elkar aurkitzen dute, beren lurraldeen aurkako aurrerakadari aurre egiteko» (Parodi eta Canteros, 2016). Hori gertatzen da, esate baterako, Guatemalako eta Boli-

viako feminismo komunitarioetan. Sustatutako feminismoa ez zen teoriatik abiatu han, baizik eta sumindutako gorputzek egunerokotasunean jasandako biolentzietatik eta bazterketatik. Eta feminismoa emakume indigenen autonomia aldarrikatzeko modu bat bihurtu da arbasoen jatorrizko patriarkatuaren aurrean, hau da, beren komunitateetan azpiratzen dituen zapalkuntza-sistemaren aurrean. Emakume horiek «gorputzaren lurraldea» nahiz «lurraren lurraldea» defendatzeko borroka egiten dute. Ez dute ulertzen beren lurren harrapaketaen aurka beren herriek egiten duten borroka bereizita egotea haietan hain ugaria den biolentzia matxistaren aurkako borrokatik (Cabnal, 2016).

K'che' herrien kasuan, herriek berek erabakitako baldintzetan bizitzeko duten eskubidea defendatzen duten erakundeek beren borrokaren bidez erakusten digute zein gogorra den herri indigenen erresistentzia baliabide naturalen suntsiketaren aurrean. Kosmologia maiak naturarekin eta izaki guztiek bizitza duina izateko duten eskubidearekin lotzen du bizitza. Guatemalako indigenek emakumeen eskubideen defentsarekin lotuz eguneratu egin duten ikuspegi bat da. Gure planetako toki askotan gertatzen ari den bezala, mehatze- eta hidroelektrika-enpresa transnationalei ez ezik, «komunitate indigenek beren lurraldeen beste militarizazio bati, eta beren eskubideak eta kultura suntsitzen dituen garapen ekonomikorako estrategia bati egin behar diete aurre. Emakumeen partaidetza eta lidergoa funtsezkoak dira mugimenduaren erresistentziarako» (ACSUR, 2014).

Lorena Cabnalen esanetan, feminismo komunitarioa «pentsamendu ideologiko feminista eta kosmogonikoaren birsorkuntza eta sorkuntza bat da, emakume indigenen bizitza historikoko eta eguneroko bizitzako errealitateak berriz interpretatzeko sortu dena, mundu indigenaren barruan». Emakume indigenek (batik bat Boliviako aimarek eta Guatemalako xinkek) pentsatutakotik eta sentitutakotik egindako proposamena da, «munduko hainbat txokotan eraikitako feminismoen aniztasunari ekarpen bat egiteko, emakumeen erresistentziaren, hausturaren eta continuum epistemologikoaren parte izateko espazioetan eta denborazkotasunetan, arbasoen jatorrizko patriarkatua eta mendealdekoa ezeztatzeko» (Cabnal, 2016).

Emakume indigenek *bizitzaren sarearen* partetzat dute beren burua, eta horrek bizitzaren ehunarekin du lotura. Sare horrek espezieen barruko harremanak hartzen ditu kontuan, espezieen eta bizi diren hainbat espazioren artekoak, eta planeta osatzen duten eta unibertsoarekin elkarreragina duten elementuen eta energiaren artekoak. Uste dute naturak erakusten duela ezin dela bizitzaren marrazki lineal bat egin,

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

eta analisiak dimentsio bakarrekoak izango direla, gizartetik eta naturatik bereizten badira (AC SUR, 2014). Emakumeen bizitzaren erreproduktzio-lana sozializatzekeo estrategiak egiten dituen feminismo indigenak ez luke existitzeko aukerarik izango, komunitatea desagertuko balitz eta irauteko sistema indibidualista eta soldatapeko bat eta familia nuklearra inposatuko balira.

■ Ekarpen ekofeministak

Ingurumenaren degradazioari lotutako arazoak hasieran naturaren zikloekin lotura zuzenean bizi diren komunitateen kezka izan ziren arren, feminismo komunitarioaren eta indigenaren gogoetetan eta praktiketan ikusi dugun bezala, sentsibilizazio hori handitzen joan da industrializazio-prozesuetan erabilitako produktu askoren eragin kaltegarriak hauteman ahala, hiri-eremuan nahiz landa-eremuan. Ondorio kaltegarri horien lehen analistetako bat Rachel Carson izan zen, *Prima-vera silenciosa* lanarekin (orig. 1962; 2005).

Gaur egun, ikusten dugu nazioarteko erakundeek eta munduko gobernu askok eta askok ez dutela ezer egiten gure planetaren krisi ekologikoaren areagotzeari aurre egiteko, ez baitira gai izan lehentasun ekonomikoaren eta ekoizpen-, banaketa- eta kontsumo-patroien norabide-aldaketa bat aktibatzekeo. Kezka eragiten du gaiak maila globalean; hala, kontzientziak pizten ari dira, eta mobilizazio sozialak handitzen, batik bat belaunaldi gazteetan.³ Era berean, egoera horren ondorioz, proposamen feministen eta ekologisten arteko hurbilketa bat ari da sustatzen.

Ekofeminismoa, nagusi den sistema ekonomikoa kritikatzan duen mugimendu sozial gisa, XX. mendeko 70eko hamarkadaren erdialdera sortu zen, 60ko hamarkadan berragertutako olatu feministaren eta garai hartako mugimendu ekologistaren barruan. Mary Mellorrek (2000) honela azaltzen du ekofeminismoa: «mundu naturalaren esplotazioaren eta degradazioaren eta emakumeen menderakuntzaren eta zapalkuntzaren arteko lotura bilatzen duen mugimendu bat da». Hala izanik, mugimendu ekologistako eta feministako elementuak hartu ditu, eta erronka bat bihurtu da bientzat. Vandana Shivarentzat *ekofeminismoa filosofia eta praktika feminista bat da* uste honetatik sortua: «Emakumeen menderakuntzaren, “atzerriko herrien” nahiz haien lurren, eta

3. Lerro hauek idazteko unean, klima-aldaketaren aurkako ekintza falta salatzeko Ipar globalean gazteek egindako protestek dimentsio luzeagoa hartu dute. Fridays for Future izeneko mugimenduak berotze globala geldiarazteko neurri eraginkorrak har ditzatela eskatzen die klase politikoei.

naturaren kolonizazioaren bidez eratu zela sistema, eratu izan dela eta mantentzen dela». Emakumeen menderakuntza eta naturaren esplotazioa txanpon beraren bi aurpegi direla uste du: bizitza etekin ekonomiakoaren lehentasunaren mende jartzearena.

Hala, natura deitzea adostu den horren eta beren burua emakumetzat hartzen duten eta erakusten duten horien esplotazioa ulertzea eta elkarrekiko dituzten artikulazioak eta simetriak nabarmentzea nahi dute egile ekofeministek. Mundu naturala, gizateria barne, elkarrekin lotuta eta elkarren mendeko ikusteko joera dute, eta krisi ekologikoari buruzko beren analisisetan genero-desberdintasunak duen rola txertatzen dute, gizonak eta emakumeek harreman ezberdina izan ohi dutelako mundu naturalarekin.

Gaur egun, ekofeminismoa askotarikoa da, munduko errealitatei buruzko askotariko ikuspegiak dituzten ahots kritikoak eta askotarikoak biltzen ditu. Alabaina, askotariko ikuspegi teoriko horiek bat datoz gauza batean: giza bizitza eta gizakiena ez den bizitza partekatzeko premia dagoela planetan. Ekofeministek defendatzen dute bizitzaren zatiezintasuna eta interdependentzia patriarkatuaren aurkako borroka politikoari lotuta dagoela, bai eta justizia kognitiboa eta etika sozioekonomikoa eta politikoa ere. Garrantzitsua da nabarmentzea ekofeministek jatorritzat hartzen dutela lurra, hau da, uste dutela han daudela finkatuta existentziaren bizi-baldintzak, ez dela paisaiara eta merkataritza-transakzioetarako baliabide bat izatera mugatzen.

Askotariko ekofeminismoek nagusi den izaera androzentrikoa eta antropozentrikoa ikusten dute arrazionalismo instrumentalean. Sexismo epistemikoak ezarritako kultura bakarraren pentsaera lurrera zabaldu zen, eta naturaren kategoriara murriztu zuen hura, hau da, kanpoko zerbait balitz bezala hartu zuen, arlo sozialetik eta giza komunitateetatik bereizita (Shiva, 2013). Eraikitako funtsezko desberdintasun horrek mundua bereiztea eragin du (Santos, 2018): alde batetik, espazio metropolitarra, esplotatzailea eta menderatzailea; bestetik, ingurune koloniala, menderatua eta bipildu nahiz suntsitu daitekeena. Emakumeei ere bigarren sexuaren estatusa esleitu zitzairen: pasiboak, gizonen eskura zeudenak, gauza guztien neurri gisa pentsatuak. Kolonialismo modernoaren oinarrian dagoen patriarkatu kapitalistak arrazionaltasun bat asmatu zuen, eta harentzat natura ere baliabide bat da, aberastasuna metatzeko ustia daitekeen baliabide bat, alegia.

Gaur egun, gero eta bortitzagoak diren eskala handiko menderatze-zikloek eta erauzketa-esplotazioek markatzen dute munduaren espe-rientzia (Svampa, 2019). Errealitate horrek bizitzaren eta ekonomiaren,

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

lanaren eta bizitzeko moduen eta emakumeen eta gizonen artean sortutako amildegiak handitu egiten ditu. Ekonomia korporatibo transnazionalak, mugarik gabeko hazkundearen eta kosta ahala kosta kapitala metatzearen ideian oinarrituta sortu zenak, planetaren eta herrien aurka etengabeko gerran zegoen ekonomia bihurtu zuen kultura modernoa. Horregatik guztiagatik, Vandana Shivaren (2013) esanetan, etengabeko eko-apartheidan bizi gara. XXI. mendean aurrera eginda, eredu hori beste dimentsio batzuetara ere iritsi da, historikoki erauzketa-jarduerak izan direnek honako hauek ere txertatzen dituztelako jada: «Aire zabal-leko meategi erraldoiak; petrolio- eta energia-mugaren zabalpena; zentral hidroelektriko handien eraikuntza eta azpiegitura-obrak» (Svampa, 2019). Horrez gain, ugaritu egin dira honako hauek ere: «Monolaborantzaren eta ekoizpen bakarraren askotariko formak, orokortu egin direlako nekazaritzako negozio-eredua, arrantzaren gehiegizko ustiapena eta baso-monolaborantza». Hau da, neoerauzketa garaikidea ondasun naturalen gehiegizko ustiapenean oinarritzen da (eta ondasun horietako asko ez dira berriztagarriak), bai eta lurraldearen/itsasaldearen hedapen nahian ere, espazio horietan dauden behar adina gorputz, kultura, identitate eta bizitzeko moduen kontura.

Oro har, Hego ez-inperialeko ekofeministek eztabaidatu izan dute gehien Ipar inperialek esportatutako garapen txarrari buruz, eredu horrek milioika emakumeren egunerokotasunean dituen ondorio zuzenengatik. Shivak, esate baterako, uste du bere ekofeminismoa honetan oinarritzen dela: «Hegoaldeko landa-eremuetako emakume pobreentzat mundu naturalarekiko beren loturak beren eguneroko bizitzako errealitatean daudela behatzean: borroka oro borroka ekologikoa da», izan ere, emakume horiek ingurumena adina ari dira jasaten prozesu desarrollisten kostuak. Gainera, arazo ekologikoak larritu izanarekin kezkatuta dauden emakumeek prozesu horien, arrazakeriaren eta emakumeen ordezkaritzarik ezaren artean dauden gurutzaketak ere eztabaidatzen eta kontuan hartzen dituzte.

Ekofeministen artean ezberdintasunak badauden arren,⁴ bat datoz feminismo-mota honi kritika egitean: *sistema kapitalistaren barruan hazkun-*

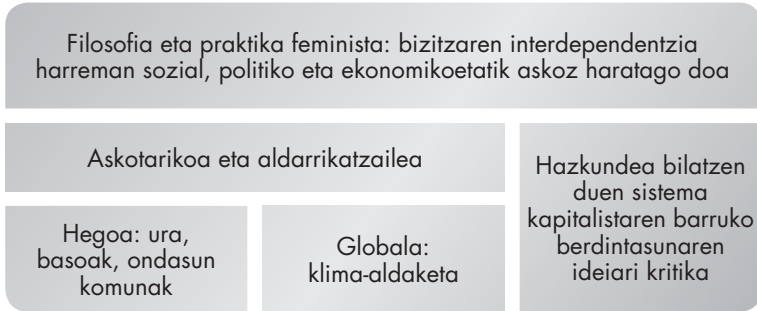
4. Ekofeminismoaren lehen hamarkadetan, jarrera batzuk zalantzan jarri ziren, unibertsalismo esentzialera jotzeko joera zutelako; izan ere, emakumeak direnez bizitza ematen dutenak, defendatzen zuten harreman berezi bat zutela haiek –eta haiek bakarrik– mundu naturalarekin. Horrek arbuioa eta emakumeak nahiz natura esentzializatzeko beldurra eragin ditu. Baina erresistentzia horiek ez dituzte kontuan hartu ekofeminismoaren barruan dauden askotariko korronteak eta ikuspegiak.

de ekonomikoaren eta emakumeen «garapenaren» bidez berdintasuna eskatzen duen feminismoari kritika, izan ere, hori ez da posible ikuspegi ekologistatik. Era berean, ekofeministek partekatzen duten beste ideia bat da gizateria parte den mundu naturalak dinamika propioa duela, «eraikitakotik» eta giza kontrolatik haratago.

Sistema ekonomiko kapitalistari egiten dizkioten kritiken artean, Hegoaldean egindako aldarrikapenak nabarmentzen dira. Batik bat ur garbia, elikagai osasungarriak eta zuhaitz eta basoak eskuragarriak izatea eskatu dute, bai eta beste ondasun komun batzuk ere, haien pribatizazioa, eta batzuetan suntsiketa, pobrezia-prozesuak eta gaixotasunak azkartzen ari baitzen komunitate osoetan. Horri lotuta, badu zentzua Hego ez-inperial bat aipatzea, beste ipar eta hego batzuekin batera eta aldi berean existitzen dena, non kolonialitateak eta kolonialismoak irauten duten, baina ez diren guztia (Cunha, 2015). Iparrari buruzko iruditeria kartografikoan, borroka ekofeministek beste auzi batzuei ere heldu diete: produktu eta hondakin industrial toxikoei osasunean eta bizitzan dituzten ondorioei (pestizida agrokimikoak, hondakin nuklearrak, industria militarra...), bai eta energia-iturriei eta ondasun komunen pribatizazioari ere.

Hala, askotariko pentsamendu eta defentsa ekofeministek ez dute ahazten gizon-emakumeok garatu ditugun harremanek eragina izan dutela planetako gainerako izakiekin ditugun harremanetan. Oraindik, ageriko pentsamendu hegemonikotik haratago, jardunbide ekofeministek berekin dakarte pedagogia bat, baieztatzen duena munduan dauden esperientziek askogatik gaingiditzen dutela munduko esperientzia patriarkal-kapitalista-koloniala (Cunha, 2011). Gure mundua konplexua eta askotarikoa da, eta bizitzaren interdependentzia askoz haratago doa gaur egun nagusi den arrazionaltasun patriarkal-kapitalista-kolonialak formateatutako harreman sozial, politiko eta ekonomikoetatik. Horregatik, beharrezkoa da testuinguru geografiko bakoitzean errealitate sozial eta ekonomikoaren analisi kokatuak egitea, kontuan hartuz bai taldeetako emakumeen eta gizonen subjektibitateen askotariko alderdien interseksioak eta bai haien barruan dauden botere-harremanak. Elementu horiek guztiak oso garrantzitsuak dira, batetik, ingurunean nola kokatzen diren jakiteko, eta bestetik, haien ahotsak eta eskaerak kontuan hartzeko, eta jakiteko zer aukera dauden gaur egun aurrean ditugun arazo ekologiko larriak eraldatzea lortzeko. Horregatik guztiagatik, ia ezagutza guztiak bezala, begirada ekofeministak ere askotarikoak eta kokatuak dira (ikus 2. irudia).

FIGURA 2. CLAVES DEL ECOFEMINISMO

Iturria: Lanketa propioa.

Gaitasunen ikuspegia eta bizitzaren jasangarritasuna

Gaitasunen ikuspegiak uste du pertsonak izan behar dutela garapeneraren helburua, hau da, pertsonak ez dutela bitarteko huts izan behar; eta pertsonak baliotsua iruditzen zaien bizitza gauzatzeko dituzten aukerak handitzeko prozesutzat hartzen du garapena. «Giza garapena» deitutako kontzeptu hori asko zabaldu da azken urteotan, batik bat Mahbub ul Haqek, Amartya Senek eta Martha Nussbaumek formulatu zutenetik.

Ikuspegi hori bizi-kalitatearen ebaluaketara eta oinarrizko justizia sozialari buruzko teorizaziora egindako hurbilpen gisa uler daiteke. Gaitasunak galdera honi emandako erantzuna baino ez dira: «zer egiteko eta izateko gai da pertsona?» Beste era batera esanda, Senek «funtsezko askatasunak» deitzen diena dira gaitasunak, aukeratzeko eta jarduteko aukera (normalean erlazionatuen) sorta bat (Nussbaum, 2012), eta lotura estua du eskubideen ikuspegiarekin, zeinak adierazten baituen pertsonak beren bizitzari buruz zer esparrutan duten erabakitze eskubidea.

Aukera gehiago egoteko, giza gaitasunak garatzea da funtsezkoa, hau da, pertsonak beren bizitza berentzat sakonekoa eta garrantzitsua zer den kontuan hartuta antolatze duten gaitasuna sustatzea (Nussbaum, 2012). Oro har, eta laburbilduz, giza garapenerako funtsezkoenak diren gaitasuntzat honako hauek hartzen dira: bizitza luzea eta osasuntsua izatea, kalitate oneko hezkuntza izateko aukera izatea, bizi-maila duina

izateko baliabideak izatea eta komunitateko bizitzan parte hartzeko aukera izatea. Alabaina, giza garapena askoz haratagoa doa, eta pertsonen bizi-kalitatean funtsezkoak diren beste aukera-sorta batzuk ere biltzen dituzte, besteak beste honako hauek: giza eskubideen bermea, giza segurtasuna eta bizitzaren eta planetaren zaintza; guztiak dira beharrezkoak pertsona bat sortzailea izan dadin, produktiboa izan dadin, bere buruarikiko errespetua izan dezan, bere barne-potentziala gara dezan eta komunitate bateko kide izatearen sentipena izan dezan. Nussbaumek oinarritzko hamar gaitasun unibertsalen zerrenda bat egin zuen, kapitulu honetan planteatutako gaiekin zuzenean lotuak (ikus 1. koadroa). Gaitasun horiek ezin dira elkarrengandik bereizita ulertu, agerikoa baita lotura estua dutela.

1. KOADROA. MARTHA NUSSBAUMEN GAITASUN NAGUSIAK

1. **Bizitza.** Iraupen normaleko giza bizitza bat bizitzeko gai izatea amaierara arte, behar baino lehen hil gabe edo bizitza bitztea merezi ez duen zerbait bihurtu aurretik hil gabe.
2. **Gorputz-osasuna.** Gai izatea osasun ona izateko, ugalketa-osasuna barne, bai eta behar bezala elikatuta egoteko eta etxebizitza egoki bat edukitzeko gai izatea ere.
3. **Integritate fisikoa.** Leku batetik bestera askatasunez eta modu seguruan mugitzeko gai izatea.
4. **Zentzumenak, irudimena eta pentsamendua.** Zentzumenak erabiltzeko, imajinatzeko, pentsatzeko eta arrazoitzeko gai izatea, bai eta gauza horiek benetan modu humanoan egiteko gai izatea ere, hau da, eta hezkuntza egoki baten bidez informazioa izanda eta landuta.
5. **Emozioak.** Geureak ez diren gauzekin eta pertsonekin lotura afektiboak izateko gai izatea.
6. **Arrazoimen praktikoa.** Ongiari buruzko kontzeptu bat osatzeko eta bizitzaren plangintzari buruzko gogoeta kritiko bati ekiteko gai izatea.
7. **Afiliazioa.** Beste pertsona batzuekin bizitzeko eta haien aldeko ahalegina egiteko gai izatea, eta izaki duin gisa tratatuak izateko gai izatea, guztiak gainerako balio berbera dutela kontuan hartuta.
8. **Beste espezieak.** Animalien, landareen eta naturaren munduarekin interesa eta lotura izanez bizitzeko gai izatea.

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

9. **Jolasa.** Barre egiteko, jolasteko eta aisialdiko jarduez gozatzeko gai izatea.
10. **Ingurunearen gaineko kontrola (politikoa eta materiala).** Erabaki politikoetan eraginkortasunez parte hartzeko gai izatea, jabetzak izateko gai izatea.

Iturria: Nussbaum (2012).

Pertsonek beren patua lantzeko duten trebetasunari buruzko jakinmina, Amartya Senek pertsonen «*agentzia*» esaten diona, funtsezkoa da gaitasunen ikuspegian, eta lotura estua du askatasunarekin. Genero-analisia ere funtsezkoa da gaitasunen ikuspegian, bi arrazoiengatik. Alde batetik, genero-harremanek izugarritzko garrantzi intrintsekoa dutelako, eremu askotan eta mundu osoan emakumeek jasaten dituzten desberdintasunek desoreka handia eragiten dutelako justiziaren eremuan. Gainera, garapen-arazo bat ere eragiten du horrek, emakumeei aukerak ukatzeak herrialde askoren aurrerapena geldiarazten baitu. Bigarrenik, arazo horiek «proba teoriko erabakigarriak» direlako, oso ondo erakusten baitute garapenaren arloko ohiko ikuspegiak desegokiak direla eta gaitasunen ikuspegiak askoz hobeto funtzionatzen duela (Nussbaum, 2012). Ekonomia feministak nabarmentzen duenez, zaintzeko eta zainduak izateko pertsonak duten eskubidea gauzatzeko, gaitasun guztiak dira garrantzitsuak, eta ez bakarrik merkataritza-esparrutik kanpoko zaintzakoak; hau da, zaintza zentzu zabalean hartzen du (ordainduak eta ez ordainduak, zuzenak eta instrumentalak, eta abar).

Atal honetan aurrez laburbildutako esparru analitikoak gaitasunen ikuspegian txerta daitezke. Adibidez, ekologikoki arriskuan dagoen mundu batean beren eraldaketarako gaitasuna zabaltzeko ekarpenak egiten dituzte gogoeta ekofeministek. Ikaskuntza horiek garrantzi handikoak izan daitezke gaitasunen ikuspegian sakontzeko; izan ere, emakume asko ari dira beren ahotsak altxatzen munduan, askotariko formak hartzen dituen desarrollismoak sustatuta beren habitataren eta bizitzeko moduen suntsiketa eragiten duten prozesuen aurka (neoerauzketak, basoen, lurren, uraren pribatizazioa...). Testuinguru horretan, kontuan izan behar dugu *garapen* hitza kontu handiz hartu behar dela, oso joera handia baitago garapen txarrarekin eta mundu naturala suntsitzen eta gizon-emakumeak esplotatzen dituen desarrollismoarekin identifikatzeko, eta haiek jasaten baitituzte gero eta indar handiagoz eztabaidatzen den menderatze-sistema kapitalista, patriarkal eta kolonial horren ondorioak.

Gaitasunen ikuspegiak ez ditu bizitzaren ezinbesteko osagai materialak bakarrik kontuan hartzen, immaterialak ere hartzen ditu, horietan arlo emozionalak eta gainerako izaki bizidunekiko loturak, gizakiekiko eta gizaki ez direnekiko loturak aukera ematen baitigute proposamen baliotsuekin lotura egiteko: ekofeminismoen eta jatorrizko herrien herri-feminismo komunitarioen proposamenekin, analisisen eta konponbideen erdigunean jartzen baitute bizitza-sarearen jasangarritasuna.

Instituzio edo erakunde mailako *gaitasun kolektibo*ei dagokienez, garrantzitsua iruditzen zaigu nabarmentzea «instantzia kolektiboak», edozein motatakoak izanda ere, ez direla instantzia bizidunak, ez dutela bizitza propiorik kide diren pertsonengandik bereizita, baizik eta pertsonak osatzen dituztela. Alde horretatik, lehenik eta behin, garrantzitsua da berrikustea, besteak beste, etnia, klase, dibertsitate funtzional eta sexu-aukera bakoitzeko gizon-emakumeek nolako rola duten erakundee-tan, eta batik bat erabakiak hartu behar direnean. Bigarrenik, aldaketaren aldeko apustuari lotuta, eta zehazki garapen-ereduaren aldaketari lotuta, genero-ikuspegiak zehar-lerroa izan behar luke beti. Noski, gogoeta interesgarriagoa izango da tokiko giza garapenerako oinarritzaileak diren instantzia kolektiboak eta erakundeak identifikatuz gero. Gure ustez, gizarte-mugimenduak izan daitezke horietako bat, eta, kasu horretan, genero-ikuspegiatik aztertu behar lirateke, eta mugimendu feministen eta erakunde mistoen eta emakume-erakundeen eraldaketarako proposamenak ikusi behar lirateke. Gainera, zapalkuntza-harremanak gainditzeko eta ekonomia sozial eta solidarioko praktikak garatzeko joera duten egitura ekonomikoak aztertzeak ere laguntzen du aztertutako errealitateak eta haien eraldaketarako ahalmena modu sakonagoan aztertzen.

EMAKUMEEN AURKAKO BIOLENTZIEN ASKOTARIKO DIMENTSIOAK

Gaitasunen ikuspegiaren, politika publikoek pertsonen eta kolektibitateen bizi-kalitatean duten rola azpimarratzen da. Gainera, pertsonen gaitasunen garapena ziurtatzen laguntzen duten politikek denboran irautearen garrantzia balioesten da. Alde horretatik, garrantzitsuak dira Jonathan Wolffen eta Avner De-Shaliten ekarpenak, izan ere, *gaitasunaren segurtasuna* kontzeptua txertatu dute. Esaten dute politika publikoek ez dutela mugatu behar pertsonen gaitasun bat ematera, baizik eta etorkizunean ere gaitasun hori edukitzeko modua ere eman behar dietela. Segurta-

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

sunaren ikuspegi horrek galdera bat sortzen du: gaitasun bakoitza zenbateraino dago babestuta merkatuaren edo interes politikoen apeta eta gorabeheretatik? Era berean, segurtasun hori bermatzeko antolaketa politiko, administratibo eta bestelako antolaketa egokienei buruzko go-goeta ere eragiten du (Nussbaum, 2012).

Wolffek eta De-Shalitek «funtzionamendu emankorra» eta «desabantaila korrosiboa» kontzeptuak ere txertatzen dituzte. Atxikitako beste gaitasun batzuk ere ahalbidetzen dituena da *funtzionamendu emankorra*. Testuinguru askotan, hezkuntza izan daiteke adibide bat, aukera asko zabaltzen dizkielako pertsoneri. *Desabantaila korrosiboa*, berriz, «funtzionamendu emankorra» deitutakoaren aurkakoa da, hau da, bizitzaren beste arlo batzuetan eragin handia duten gabeziak. Emakume askorentzat biolentzia desabantaila korrosibo bat da, zalantzarik gabe. Balizko gaitasun/funtzionamendu emankorrak eta desabantaila korrosiboak ikertzea garrantzitsua izan daiteke, modu egokiagoan detektatzeko politika publikoek zein puntutan esku hartu behar duten (Nussbaum, 2012).

Emakumeen aurkako biolentziak diskriminazioaren eta gizonen eta emakumeen arteko botere-harreman desberdinen muturreko adierazpena dira. Biolentziak, eta biolentziarako mehatxuak, emakumeen bizitzako espazio ia guztietan gertatzen dira: kalean, lantokian, eskolan, festarako eta aisialdirako guneeetan, komunikabideetan, komunitatean, sare sozialetan eta etxeko espazio intimoan. Hainbat kulturatan oso txertatuta daude, eta tolerantzia sozialaren eta instituzioen konplizitatearen eraginez erreproduzitzen dira. Emakumeen aurkako biolentziak —duten hedapen, ezaugarri eta izaeraren ondorioz— gutxitu egiten dituzte emakumeek gainerako gaitasunak gauzatzeko dituzten aukerak.

Biolentzia horiek *askotariko dimentsioak* dituzte, eta analisi labur honetan emakumeen salerosketaren arazoa ere aipatu nahi dugu, nahiko ezkutu dagoen errealitatea baita, baina pobretutako hainbat eta hainbat emakumeren bizitzak suntsitzen baititu. Agerian ari da geratzen arazo horiei aurre egitea benetan zaila dela, gaur egungo botere-sistemeekin lotuta daudelako, eta lurralde askotan elite politiko eta ekonomikoek babestu egin ditzaketelako biktimgileak. Biolentzia horiek gorputzak zeharkatzen dituzte, batik bat emakumeenak, gerra irekiko garaietan nahiz ustezko bake-garaietan, eta heriotza- eta beldur-arrastoak nahiz trauma kolektiboak uzten joaten dira gizarte guztietan, baina modu ankeragoan pobretutakoetan eta esplotatutakoetan.

Emakumeen aurkako biolentzia-adierazpenak modu krudelagoan agertzen dira *gatazka armatuko garaietan*; izan ere, haietan, bortxaketak gerra-arma bihurtzen dira, emakumeen gorputzak herri baten iraupe-

naren sinbolo baitira, eta haien aurkako indarkeria erabiltzeak arriskuan jartzen baitu herria, eta, gainera, menderatze-boterearen adierazpen gorena dira. Hala, besteak beste Kolonbiako, Guatemalako eta Kongoko Errepublikak Demokratikoko gatazketan, hala esperientziak nola horiek gainditzeko estrategiak gaur egun ari dira aztertzen, eta azterketa horiek agerian ari dira uzten nolako zigorgabetasunarekin egiten diren eta nolako ondorioak dituzten.

Gainera, gatazka armatuko egoera askotan, emakumeen aurkako indarkeria ez da amaitzen bake-akordioak sinatzen direnean, jarraitu egiten baitu. Emakume askorentzat, binomioa ez da gerra edo bakea, baizik eta indarkeria edo bakea da.

Adibidetzat Kolonbiako gatazka armatua hartuz gero, ikusten da emakumeen aurkako *biolentzien continuumak* forma espezifikoak hartzen dituela, eta han elkarren aurka dauden interesekin zerikusia dutela forma horiek. Gatazka horretan, interes ekonomikoak, sozialak eta politikoak lurrari lotuta daude, eta lurraldearen gaineko kontrolaren bidez jokutzen dira: enpresa transnazional handien interesen araberrako erazketa-jarduerak eta esportaziora bideratutako eskala handiko laborantza; jarduera horiek errazteko azpiegituren eraikuntza; lurraldearen okupazioa Estatuaren eta gerrilla-indar matxinatuen arteko borrokan.

Hori guztia, oinarrian lurraren eta aberastasunaren banaketan desberdintasun soziala egonik. Kolonbiako lurraldeko gatazka ia guztietan, biztanleak lurretik bereiztea da gakoa. Hala egiaztatu dute biolentzia basati baten biktima izan diren emakume nekazari, indigena eta afrikar jatorrikoen lekukotzek, behartuta lekualdatu eta beren familiengandik alden du behar izan baitute. Biztanleak lekuz aldatzera bultzatzeaz gain, haiek berriz itzultzeko eta komunitateak berriz eraikitzeko aukerak ere kendu nahi ditu biolentziak. Biolentzia horren helburua da biztanleek beren ingurunearekin dituzten sustraiak suntsitzea eta bidea aske uztea baliabide naturalak ustiatzeko, etekin handiak ematen baititu.

Gizarte zibila lurretik bereizi nahi duen biolentzia horrek nahita egiten du emakumeen aurka, haiek funtsezkoak baitira bizitza humanitate-baldintzetan gauzatzeko, hau da, bizi-kaliterako gutxieneko baldintzetan (aterpea, elikadura, higiena, hezkuntza, eta abar). Eta bizi-baldintza materialetatik haratago, baina ez haietatik bereizita, batik bat emakumeek sortzen eta birsortzen dituzte gizatiartzen eta zibilizatzen duten harremanak, pertsonen nortasuna, aitortza eta balioa emanaz, gizarte-ehuna osatzen duten harreman familiar eta komunitarioak korapilatuz.

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

Horregatik guztiagatik, Kolonbiako gatazka armatuaren kasuan, esan daiteke badela politika sexual bat, zenbait jardunbide etengabe ahultzeko: biztanleen bizitza indibidualaren eta kolektiboaren sostengurako harremanak eta baldintzak egiten eta berregiten dituzten jardunbideak ahultzeko, hain zuen. Politika sexual bat da, emakumeen egitekoaren aurkako jardunbide sistematiko eta aurrez prestatutako bat delako eta basakeriaz aritzen delako haien gorputzen aurka, nagusitze-arrasto iraunkor bat uzteko. Gorputz femininoei eraso eginez, haiek ehunten eta zaintzen duten harreman-sareari eraso eginez, eta beren bizimodu eta bizibiderako espazioen aurka eraso eginez, amaiarazi egin nahi dute haien sorkuntza soziala, egunez egun bizitza kolektiboa lotzen duena eta biztanleriaren eta komunitateen bizitzari jarraipena ematen diona (Gallego, 2013).

Militarismoak balio eta portaerarik erasokorrenak sustatzen ditu, eta hipermaskulinitatea esan izan zaionari bide ematen dio. Gizonezko eredu horrek inork baino hobeto irudikatzen du menderatze patriarkala. Heroi hipermaskulinoaren eredu horren ezaugarriak honako hauek dira: femininoa mespretxatzea, ezberdina dena kriminalizatzea, norberaren eta besteen bizitzak gutxiestea, botere-hierarkiak sustatzea, eta obediencia itsua, autonomia nahiz pentsamendu propioak izatea ezinezko egiten duena. Hain zuzen, hierarkia patriarkalean mendekoak diren gizonek hartzen dituzte balio eta portaera hipermaskulinoak, eta erabiliak izaten dira botere-eremuetan dauden eta maskulinitateen menderakuntza-kateei probetxua ateratzen dieten gizon hegemonikoek agindutako basakeriak gauzatzeko (Leatherman, 2011).

Alabaina, gatazka armatua aparte utzita ere Kolonbiako emakumeen bizitzetan presente dagoen biolentzia gogortu eta zabaldu baino ez du egiten gerrako biolentziak. Eremu guztietan eta bizitza osoan izaten den biolentzia horrek jazarpenarekin, gehiegikeriekin, tratu txarrekin eta bortxaketekin du zerikusia, eta etxeko, lantokiko, herriko nahiz komunitateko harremanetan dago presente.

Hain zuzen, biolentzien *continuumaren* ideiak aukera ematen du biolentzia fisikoen, ekonomikoen, sozialen eta politikoen arteko interakzioak bistartzeko, bai eta deskribatzeko ere haiek emakumeen bizitzetan aldi berean edo modu sekuentzialean nola agertzen diren, arlo publikoko eta pribatuko harremanetan. Alabaina, biolentzia-kapilaritate horrek —biolentziak nonahi egotea dakarren horrek— baditu erresistentziak ere: gizakiekiko errespetuaren eta zaintzaren logikan murgilduta dabilzan emakume eta gizonek geldiarazten dute, beren jardunbide eta espazioekin, eta politika publi-

ko integralak eskatuz, pertsonen bizitzako askotariko dimentsioak kontuan har daitezten.

ERRESISTENTZIA- ETA GAINDITZE-ESTRATEGIAK: GOGOETA BATZUK

Pertsonen eta herrien gaitasunen garapenari lotutako analisisiek eta proposamenek oso aintzat hartu behar dituzte hainbat emakumeren eta gizonen askotariko jardunbide ugariak, zenbait gauza aldarrikatze eginak: beren lurraldeak eta espazio komunalak, biolentziarik gabeko beren gorputzak, beren baliabideak, bizitzeko beren bitartekoak, beren askatasunak, beren duintasuna, beren identitateak eta beren bakea aldarrikatze, hain zuzen. Jardunbide horiek adierazten dute kultura horiek bizirik daudela munduan, eta gakoak ematen dizkigute, beren bizitzak arlo politikoan, ekonomikoan nahiz kulturean nola antolatu nahi dituzten jakiteko.

Amartya Senen agentzia kontzeptuak (egintza) lotura estua du Hegoaldeko mugimendu feministek sustatutako *ahalduntze* estrategiarekin. Horren helburua da menderakuntza-egiturak gainditzea, horretarako errotiko aldaketak eginez legetan, jabetza-eskubideetan eta menderatze maskulinoan indartzen eta betikitzen duten instituzioetan. Hau da, Marcela Lagarderen definizioaren arabera, ahalduntzea: botereak eskuratzeko edo asmatzeko eta barneratzeko bizi-prozesuen multzo bat, emakume bakoitzari edo emakumeen kolektibo bakoitzari aukera ematen diona bere bizitzako zapalkuntza-moduei aurre egiteko (bazterketari, diskriminazioari, gehiegikeriari, jazarpenari, gutxiagotzeari, leialtasun faltari edo traizioari, zerbaitetarako gaitasunik ezari, depresioari, norberaren gutxiespenari, aukerarik, bitartekorik, baliabiderik edo ondasunik ezak eragindako estutasunari, osasun-arazoei, muturreko beldurrari, eta abar).

Esaten da emakume bat edo emakumeen talde bat ahaldunduta dagoela botere horiek jada ez zaizkionean kanpokoak egiten, gorputz eta subjektibitate bihurtzen zaizkionean, izateko eta bizitzeko modu bihurtzen zaizkionean. Emakume bakoitzak eta emakume talde bakoitzak gauza guztien gainetik bere gorputza, bere baliabideak, bere gaitasunak, bere ondasunak, bere aukerak, bere ondoko eta hurbileko mundua defendatzen dituenen. Isolamendua gainditzeko informazio-trebetasunak baino zerbait gehiago behar da, pertsona batek bere

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

burua eta mundua ikusteko duen moduarekin lotuta dago. Kontzientzia politikoaren garapena alderdi garrantzitsua da, nahiz eta askotan alde batera uzten den. (Lagarde, d.g.)

Ahalduntzea, beraz, eraldaketa-prozesu bat da, eta haren bidez, emakume bakoitzak, pixkanaka-pixkanaka eta batzuetan urrats handiak eginez, historiako, politikako eta kulturako objektu izateari uzten dio, besteen objektu izateari uzten dio, hau da, besterentzat izateari uzten dio, eta bere bizitzaren subjektu bihurtzen da, beretzat izaten hasten da, historiako, kulturako, politikako eta bizitza sozialeko protagonista.

Prozesu kolektiboetan, ahalduntzeak berekin dakar emakumeek munduaren beste erdia izateari uztea, edo gizonen (munduaren erdi menderatzailea, androzentrikoa eta goren) menderatutako apendizetako izateari uztea, eta gizateriaren, gizartearen, komunitatearen eta taldearen erdi bihurtzea, genero-baliokidetasunez protagonista izanez gizartearen, kulturaren, politikan eta harreman ekonomikoetan. Emakume bakoitzarentzat eta emakumeentzat, beren erabaki sexual, sozial, ekonomiko, juridiko, judicial eta politikoen protagonista izatea da ahalduntzea. Era berean, kulturaren subjektu izatea ere bada ahalduntzea, pentsatzeko eta esateko, komunikatzeko, ekiteko, esperimentatzeko eta sortzeko zilegitasuna sentitzearen aldetik.

Subjektuen, eskubideen eta aukeren ikuspegi hori erraz lotzen da gaitasunen ikuspegiarekin. Ikuspegi hori normatiboa da, eta justizian du abiapuntua, gizarte-eraldaketarako gakoak eman nahi dituen planteamendu orotan bezala. Eztabaida horietan, oso garrantzitsua da diskriminazioak gainditzeko politika publikoek duten rola, eta hor, nabarmentzekoa da Nancy Fraserrek egindako ekarpena, zapalkuntzen intersekzioak hautemateko birbanaketa-politikak eta aitortza-politikak konbinatu beharrari buruzkoa (1996). Proposamen horrek erakusten du politika publikoen analisisetan ikuspegi feminista txertatzea komeni dela.

Birbanaketa-politikak sozioekonomikotzat definitutako bidegabekeriei aurre egitera bideratzen dira, eta bidegabekeria horien artean honako hauek nabarmentzen dira: esplotazioa, kolektibo baten lanaren emaitzen jabe beste kolektibo bat egitearen ondorioz; marjinazio ekonomikoa, gaizki ordaindutako lanak nahiz behartutako langabezia hartzen dituen; eta gabezia, bizi-maila material egoki bat izatea ukatzen duena. Horiek guztiak zerikusi zuzena dute aurrez aipatutako gaitasun nagusiekin.

Aitortza-politikek, berriz, kulturaltzat hartzen diren eta ordezkari-tza-, interpretazio- eta komunikazio-eredu sozialean errotuta dauden bidegabekeriei egiten diete aurre. Bidegabekeria horien artean ho-

nako hauek nabarmentzen dira: menderatze kulturala, norberarenaz bestelakoak eta/edo norberarenaren kontrakoak diren kultura batzuei atxikitako interpretazio- eta komunikazio-ereduekiko menderakuntza; besteak ikusezin egiten dituen irudikapen autoritarioaren bidez kultura batek inposatzen duen aitortzarik eza; eta errespeturik eza, irudikapen kultural estereotipatueta eguneroko interakzioak gutxiesteak eragina.

Nancy Fraserren (2016) esanetan, generoa balio biko komunitate-modu bat da. Adar ekonomiko-politiko bat du, birbanaketaren eremuan txertatzen duena, baina balioespen kulturalaren arlo bat ere badu, aitortzaren eremuan txertatzen duena. Bi aurpegi horiek elkarrekin lotzen dira, eta elkar indartzen dute. Emaidza menderakuntza kultural eta ekonomikoaren gurpil zoro bat da. Beraz, genero-bidegabekeriari aurre egiteko, beharrezkoa da ekonomia-politika nahiz kultura aldatzea.

Baina generoaren balio biko izaera hori dilema-iturri da. Emakumeek gutxienez analitikoki bereizitako bi bidegabekeria-mota jasaten dituztenez, gutxienez analitikoki bereizitako bi konponbide-mota behar dituzte: birbanaketa behar dute, eta aitortza ere bai. Alabaina, konponbide horiek kontrako bi norabidetan egiten dute presio. Birbanaketaren logikak generoa jokotik at uzten du, eta aitortzarenak baloratu egiten du generoaren espezifikotasuna. Horren aurrean, dilema arintzeko ahalegina egin beharko litzateke, birbanaketaren eta aitortzaren arteko gatazkak minimizatzeko ikuspegiak bilatuz, biak aldi berean lortu behar direnean.

BIBLIOGRAFIA

- ACOSTA, Alberto (2016): *O bem-viver: uma oportunidade para imaginar outros mundos* (itz. Tadeu Breda), São Paulo, Autonomia Literária, Elefante.
- ACSUR (2014): *Mujeres indígenas: cuerpos, territorios y vida en común*, ACSUR Las Segovias eta Agència Catalana de Cooperación al Desenvolupament.
- AWID (EMAKUMEEN ESKUBIDEEN ETA GARAPENAREN ALDEKO ELKARTEA) (2004): «Interseccionalidad: una herramienta para la justicia de género y la justicia económica», *Derechos de las Mujeres y Cambio Económico*, 9 (Género y derechos).

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

- CABNAL, Lorena (2016): *Feminismos diversos: el feminismo comunitario*, ACSUR Las Segovias.
- CARRASCO, Cristina (2017): «La economía feminista. Un recorrido a través del concepto de reproducción», *Ekonomiaz*, 91.
- CARSON, Rachel (2005): *Primavera silenciosa*, Bartzelona, Crítica.
- CUNHA, Teresa (2011): «A arte de xiticar num mundo de circunstâncias não ideais. Feminismo e descolonização das teorias econômicas contemporâneas», in Teresa AMAL (ant.): *Ensaio pela democracia. Justiça, dignidade e bem-viver*, Porto (Portugal), Afrontamento.
- (2015): *Women InPower Women. Outras economias criadas e lideradas por mulheres no Sul não-imperial*, Buenos Aires, CLACSO.
- eta LUÍSA de Pinho VALLE (2018): «Pedagogias ecofeministas e o respeito à economia da vida. Reflexões sobre a agroecologia e o Hamutuk», in *IV Congreso de Estudios Poscoloniales 2018*, Buenos Aires.
- DAVIS, Angela (2005): *Mujeres, raza y clase*, Madril, Akal.
- DUSSEL, Enrique (1993): *1492 O encobrimento do outro: a origem do mito da modernidade* (itz. Jaime A. Classen), Petrópolis, RJ: Vozes.
- ESCOBAR, Arturo (2007): *La invención del tercer mundo. Construcción y deconstrucción del desarrollo*, Caracas, Editorial el perro y la rana Fundazioa.
- FRASER, Nancy (1996): «Redistribución y reconocimiento: hacia una visión integrada de justicia de género», *RIFP*, 8.
- (2016): «¿De la redistribución al reconocimiento? Dilemas de la justicia en la era postsocialista», in Judith BUTLER eta Nancy FRASER: *¿Reconocimiento y redistribución? Un debate entre marxismo y feminismo*, Madril, Traficantes de Sueños. Eskuragarri hemen: <https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/documentos_nlr_3_web_0.pdf>.
- GALLEGO ZAPATA, Marina (koord.) (2013): *Comisión de Verdad y Memoria de Mujeres Colombianas*, I. liburukia: *La verdad de las mujeres. Víctimas del conflicto armado en Colombia*, Bogotá, Ruta Pacífica de las Mujeres.

- GANDARIAS, Itziar (2016): *Hasta que todas seamos libres. Encuentros, tensiones y retos en la construcción de articulaciones entre colectivos de mujeres migradas y feministas en Euskal Herria*.
Doktore-tesia.
- GARGALLO CELENTANI, Francesca (2016): «La transformación feminista como revolución social. Una mirada desde los feminismos de los pueblos», *Viento Sur*, 145, 5-15.
- HARCOURT, Wendy (2011): *Desarrollo y políticas corporales. Debates críticos en género y desarrollo*, Bartzelona, Bellaterra/SGU.
- JUBETO, Yolanda, eta Mertxe LARRAÑAGA (2014): *El Desarrollo Humano Local desde la equidad de género: un proceso en construcción*, Bilbo, Hegoa (UPV/EHU).
- LAGARDE, Marcela (d.g.): «Intercambio y desarrollo humano en América Latina», CIDHAL.
- LARRAÑAGA, Mertxe, eta Yolanda JUBETO (2011): *El Desarrollo Humano Local: aportes desde la equidad de género*, Bilbo, Hegoa (UPV/EHU) (Cuadernos de Hegoa, 56).
- LEATHERMAN, Janie (2011): *Sexual Violence*, Cambridge, Malden, Polity Press.
- LUGONES, María (2014): «Rumo a um feminismo descolonial» (itz. Juliana Watson eta Tatiana Nascimento), *Revista Estudos Feministas*, 22 (3), 320, 935-952.
- MALDONADO-TORRES, Nelson (2007): «Sobre la colonialidad del ser: contribuciones al desarrollo de un concepto», in S. CASTRO-GÓMEZ eta R. GROSFOGUEL (argtz.): *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*, Bogotá, Siglo del Hombre Editores.
- MELLOR, Mary (2000): *Feminismo y ecología*, Madril, Siglo XXI.
- MOHANTY, Chandra Talpade (1987): *Feminism without Borders*, Durham, Duke University Press.

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

- NELSON, Julie A. (1996): *Feminism, Objectivity & Economics*, Londres/New York, Routledge.
- NUSSBAUM, Martha C. (2012): *Crear capacidades. Propuesta para el desarrollo humano*, Bartzelona, Paidós.
- OROZCO, Amaia (2010): *Cadenas globales de cuidados. ¿Qué derechos para un régimen global de cuidados justos?*, INSTRAW.
- PARODI, Camila, eta Laura Salomé CANTEROS (2016): «Reina Maraz: cuando ser pobre, migrante, indígena y víctima de violencias es sinónimo de condena», in Claudia KOROL (biltz.): *Feminismos populares: pedagogías y políticas*, Buenos Aires, El Colectivo/Editorial Chirimbote/América Libre.
- PICCHIO, Antonella (2001): «Un enfoque macroeconómico “ampliado” de las condiciones de vida», in Cristina CARRASCO (argtz.): *Tiempos, trabajos y género*, Bartzelona, UB.
- QUIJANO, Aníbal (1992): «Colonialidad y modernidad/racionalidad», in H. BONILLA (biltz.): *Los Conquistados: 1492 y la población indígena de las Américas*, Bogotá, FLACSO.
- (2000): «Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina», in E. LANDER (biltz.): *La colonialidad del saber. Eurocentrismo y ciencias sociales*, Buenos Aires, CLACSO.
- (2009): «Colonialidad del poder y des/colonialidad del poder». Latinoamerikako Soziologia Elkartearen XXVII. Biltzarrean emandako hitzaldia, Buenos Aires, 1-15.
- QUIROZ, Tania (2011): «Descolonizando el sujeto mujer», in Patricia CHÁVEZ et al.: *Despatriarcalizar para descolonizar la gestión pública*, La Paz, Boliviako Estatu Plurinazionalako Lehendakari-tzaordetza-Herritarren Partaidetzarako Zuzendaritza.
- SANTOS, Boaventura de Sousa (2014): *Epistemologies of the South. Justice against Epistemicide*, Boulder/Londres, Paradigm Publishers.
- (2018): *The End of the Cognitive Empire. The Coming of Age of Epistemologies of the South*, Durham/Londres, Duke University Press.

- SHIVA, Vandana (2006): *Manifiesto para una democracia de la tierra: justicia, sostenibilidad y paz*, Bartzelona, Paidós.
- (2013): *Making Peace with the Earth*, Londres, Pluto Press.
- SPIVAK, Gayatri C. (2006): «Nuevas ropas para el esclavo. Manuel Asensi entrevista a Gayatri Spivak», *Revista Ñ, Clarín*. Eskuragarri hemen: <<http://edant.clarin.com/suplementos/cultura/2006/04/08/u-01173250.htm>> (16/07/28an kontsultatua).
- SUÁREZ NAVAZ, Liliana, eta Aída HERNÁNDEZ CASTILLO (2004) (argtz.): *Descolonizar el feminismo. Teorías y prácticas desde los márgenes*, Madril, Cátedra.
- SVAMPA, Maristella (2019): *Las fronteras del Neoextractivismo en América Latina. Conflictos socioambientales, giro ecoterritorial y nuevas dependencias*, Guadalajara (Mexiko), Guadalajarako Unibertsitatea/CALAS.
- VALLE, Luísa de Pinho (2017): «El ecofeminismo como propulsor de la expansión de la racionalidad ambiental», *Ecología Política*, 54.
- (2019): «Ecofeminismo», in *Dicionário Alice*. Eskuragarri hemen: <https://alice.ces.uc.pt/dictionary/?id=23838&pag=23918&id_lingua=1&entry=24270> (19/04/28an kontsultatua).
- VALS-LLOBET, Carme (2018): *Medio ambiente y salud. Mujeres y hombres en un mundo de nuevos riesgos*, Madril, Cátedra.
- WALSH, Catherine (2007): «Interculturalidad y colonialidad del poder. Un pensamiento y posicionamiento “otro” desde la diferencia colonial», in Santiago CASTRO-GÓMEZ eta Ramón GROSGOUEL (biltz.): *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*, Bogotá, Siglo del Hombre Editores.

EZAGUTZA SENDOTZEKO ETA GATAZKAK GAINDITZEKO BALIABIDEAK

«Pertsonala politikoa da» dute abiapuntutzat proposamen feministek; hala, jardunbide eraldatzaileek ematen dizkiguten ikasbideak funtsezkoak dira, errealitatea hobeto jasotzen lagunduko diguten teoriak eraikitzeke, ezagutza kokatu baten bidez. Prozesu honetan, diziplinar-

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

tekotasuna erabakigarria da gure gizarteetan bizi diren bidegabekeriak sakon ezagutzeko eta horiei aurre egiteko. Horregatik, epistemologia feministan funtsezkoak diren zenbait erreferentzia inspiratzaile bilduko ditugu orain. Baliagarriak dira gure herrietako aldaketa- eta eraldaketa-prozesuak modu osoagoan aztertzeko. Lurraldeak begirada feminista batetik despatriarkalizatzeko eta deskolonizatzeko proposamenei lotutako erreferentziak ere bilduko ditugu. Horiek ekitatearen aldeko apustua egiten dute giza harremanetan, eta bizitza-sarearen erdigunean jasangarritasuna kokatzea proposatzen dute. Amaitzeko, gogoetarako balio duten bi bideo sartuko ditugu.

■ Ikerketa-metodologia feministak

Jarraian aipatzen diren erreferentziek ikerketa-metodologia feministei buruzko gogoeta interesgarri batzuk ematen dituzte. Espero dugu talde guztiari balio izatea bidaia konplexu eta zirrargarri honetan.

BIGLIA, Barbara (2014): «Avances, dilemas y retos de las epistemologías feministas en la investigación social», in Irantzu MENDIA AZKUE et al. (koord.): *Otras formas de (re)conocer. Reflexiones, herramientas y aplicaciones desde la investigación feminista*, Bilbao, Hegoa (UPV/EHU)/Erref. gabe.

Barbara Bigliaren esanetan, «ikerketa-metodologia feminista, esku hartzeko eta gizarte-eraldaketarako proposamen gisa ulertuta. Kontua ez da panoramari ikusle pasibo moduan begiratzea, baizik eta ezagutzaren ekoizpenaren hurbilketa feminista kritikoa bat zer izatea nahi dugun, zer izaten ari den eta zer izan daitekeen jakiteko eztabaidak ehuntzea. Hala, gure egintza feminista onartzeko aukerei buruz difraktatu nahi da, jakintza eraldatzaileak sortzeko, modu eraikitzailean eta errespetuzkoan interakzioak izanez ikertzen ditugun errealitate sozialekin eta ikertzerakoan ditugun errealitate sozialekin».

<http://biblioteca.hegoa.ehu.es/registros/19986>

BLÁZQUEZ, Norma, Fátima FLORES eta Maribel RÍOS (2012) (koord.): *Investigación feminista: epistemología, metodología y representaciones sociales*, Mexiko, UNAM.

Liburu honetan bildutako analisiak koordinatzaile eta egileek egin-dako gogoeta kolektibo baten emaitza dira, eta haien helburua da ikerketa feministetako ikuspegi teoriko eta metodologikoetan sakontzea. Hiru atal ditu liburuak: 1) Ikerketa feministaren epistemologia eta kri-

tika; 2) Ikerketa feministaren metodologia; 3) Errepresentazio sozialak eta generoa.

MARCOS, Silvia (2010): *Cruzando fronteras: mujeres indígenas y feminismos abajo y a la izquierda*, Chiapas (Mexiko), SCLC.

Liburu ez-liburu honetan jasotako lanek erakusten dute zer-nolako boterea duen elkarrizketak ezberdintasunez gaindi, eta justiziari eta aldaketa sozialari buruzko ezagutza feminista berri bat sortzearen aldeko apustua egiten dute, globalizazio-modu zapaltzaileak zalantzan jartzeko baliabideak emanez.

MARTÍNEZ-PALACIOS, Jone (2017): *Participar desde los feminismos. Ausencias, expulsiones y resistencias*,artzelona, Icaria.

Ale honen koordinatzaileak jasotzen duen bezala, partaidetzari buruzko gogoeta ikuspegi feminista batetik egiten duten egileak teoria feministaren balio politiko kritikoaren aitortzatik abiatzen dira, lehenik eta behin, menderatzea hautemateko helburuarekin, eta bigarrenik, pixkanaka haiek desaktibatzen proposamenak bilatzeko. Egileek demokratizazioa gako feministetan pentsatzen laguntzen digute, eta demokratizazio-jardunbide inklusiboak eskatzen dizkigute ikuspuntu feminista batetik, gatazka armatuko testuinguruak ere sartuz.

TUHIWAI SMITH, Linda (2017 [1999]): *A descolonizar las metodologías. Investigación y pueblos indígenas*, Tafalla, Txalaparta.

Aurkezpenean azaltzen den bezala, liburu hau oinarritzko klasiko horietako bat bihurtu da herri eta komunitate indigenen jardunbide politikorako eta hezkuntza-jardunbiderako. Egileak xehetasunez azaltzen digu zer mekanismo ideologiko inperialista dauden bai mundua ezagutzeko ditugun moduen atzean bai beste herri batzuetara gerturatzeko ditugun mekanismo kultural, hezkuntzazko eta antropologiko eta etiko-politikoaren atzean. Eta ideia eta ezagutza zaharrak ordezkatzeko laguntzeko estrategiak proposatzen ditu, metodologia zapaltzaileen erabateko deskolonizazioa gauzatzeko.

■ **Despatriarkalizatorako eta deskolonizatorako estrategiak**

ACSUR LAS SEGOVIAS (2015): *Descolonización y despatriarcalización de y desde los feminismos de Abya Yala*.

3. LURRALDEEN DESPATRIARKALIZAZIORAKO ETA DESKOLONIZAZIORAKO...

Dokumentu honetan, Latinoamerikako bi feministaren ekarpenak biltzen dira, Ochy Curielenak eta Maria Galindorenak, erreferentziazkoak baitira Atlantikoaz bestaldeko feminismoen zenbait ikuspegi teoriko eta jardun ulertzeko. Haien eskutik, feminismo dekolonialaren eta deskolonizazioaren proposamenera gerturatuko gara, bai eta gizartearen despatriarikalizaziora eta feminismoetara ere.

<https://suds.cat/wp-content/uploads/2016/01/Descolonizacion-y-despatriarcalizacion.pdf>

GUTIÉRREZ AGUILAR, Raquel (2015): *Desandar el laberinto. Introspección en la feminidad contemporánea*, Tinta Limón.

Liburu honen laburpenean, egileak zer nahi duen eta zer ez duen nahi azaltzen digu: «Ez dut, inolaz ere, emakumeen liberazioari buruzko teoria orokor bat egin nahi. Jarraibide batzuk baino ez ditut eman nahi, sozialki modu jakin batean nola eraiki gaituzten kontatzeko —kontuan hartuta horrek alderdi askotan atsekabez betetzen gaituela—, eta hortik abiatuta, munduaren ulerkuntza ekoizteko dugun modua ikusteko —hau da, sinbolikoaren unibertsoan begiztatzeko—, bai eta kokatzeko ere, eta ondoren desmuntatzeko, zapalkuntzarako eta geure burua aske gobernatzea eragozteko tresna eta konfigurazio sozialak, geure gorputzetan erregistratuta eta gure psikean grabatuta ere badaude-eta, eta hala baitaude batez ere».

OLIVA PORTOLÉS, Asunción (2016): *Miradas feministas: del postcolonialismo a la globalización*, Madril, Fundamentos.

Liburu honetan, pentsamendu postkolonialaren irakurketa kritiko bat egiten du egileak, eta,aldi berean, gaur egungo ekarpen teorikoak biltzen ditu. Ondorioztatzen du ezinbestekoa dela munduko txoko bakoitzean eta une historiko bakoitzean patriarkatua nola aritzen den aztertzea, eta hark zabaltzen dituen biolentzia-modu berri guztiak aztertzea.

■ Gogoetarako bideoak

Volar

Volar (2017) Bertha Gaztelumendik zuzendua film bat da, eta genero-indarkeria jasan duten bederlatzi emakumek lehen pertsona kontatzen dituzte beren esperientziak eta bizi-ibilbidea. Emakunde kopia bat ematen die lana proiektatu nahi duten instituzio eta erakundeei. <http://www.emakunde.euskadi.eus/sensibilizacion/-/informacion/pelicula-volar/>

Fabricando mujeres

2018ko dokumental horretan, agerian jartzen dira Mendebaldeko gaur egungo ekonomia- eta bizitza-sistemaren barruan kontsumoari lotuta dauden askotariko indarkeriak. SETEMek eta Al Borde Filmsek hori bistartzeko egindako ahaleginen emaitza da dokumentala. SETEMek egindako *¿Consumimos violencia?* ikerketan oinarritzen da, eta gogoetaz eta elkarrizketaz dago osatuta, etxeko, elikadurako, estetikako eta espazio publikoko produktuen kontsumoan indarkeria matxistak nola sortzen diren bistartzen saiatzeko.

<https://factoriadevalores.es/fabricando-mujeres-el-documental-que-denuncia-las-violencias-machistas-en-el-consumo/>

Los cuidados

La Sandunga Transmediako (2019) filmontan, Silvia Vallecasera iritsiko da, Madrilgo auzo herriko batera, familia-medikuntzako erresidentzia egitera. Osasun-etxe oso berezi batean jardungo du, eta, besteak beste, Irene, Marta, Juan Luis eta Mari Jose aurkituko ditu han: osasuntsuago egoteko modurik onena auzoa egitea dela eta halakoak esaten ditu jende horrek.

<https://vimeo.com/lasandungatransmedia/loscuidados> (oraingoz *teaserra* bakarrik dago eskura)

Filma liburu honekin lotuta dago: PÉREZ ALONSO, Edith, Antonio GIRÓN eta Juan Luis RUIZ-GIMÉNEZ (koord.) (2019): *Los cuidados: saberes y experiencias para cuidar los barrios que habitamos*, Madril, La Sandunga Transmedia/Libros en Acción (Ecologistas en Acción).